

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDÍ

**Současná polská zahraniční politika vůči Rusku, Bělorusku
a Ukrajině v kontextu členství v EU a zvláštních vazeb na
Spojené státy americké**

Andrej Ruščák

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2008

Školitel: Doc. Běla Plechanovová, CSc.

Obsah:

- Úvod – *str. 3*
- Čestné prohlášení a prohlášení souhlasu se zveřejněním – *str. 6*
- Bibliografický záznam – *str. 7*
- 1. Fenomén „bránění pevností“ v polské zahraniční politice – *str. 11*
 - a. I. Rzeczpospolita – *str. 11*
 - b. II. Rzeczpospolita – *str. 14*
 - c. Shrnutí – *str. 20*
- 2. Východní politika v kontextu Polska – členského státu EU – *str. 22*
 - a. Klíčová role Polska v ukrajinské „Oranžové revoluci“ a po ní – *str. 22*
 - b. Spolupráce Polska s EU ve věci změny režimu v Bělorusku – *str. 24*
 - c. Polsko a jeho východní sousedé po vstupu do schengenského prostoru – *str. 26*
- 3. Východní politika v kontextu vazby Polska na USA – *str. 28*
 - a. Národní protiraketová obrana USA – *str. 29*
 - b. Polská účast ve válce v Afghánistánu – *str. 32*
 - c. Polská účast ve válce v Iráku – *str. 34*
 - d. Polská lobby ve Washingtonu – *str. 35*
 - e. Neokonzervatismus v Polsku a jeho dopad na východní politiku – *str. 36*
- 4. Naplňování východní politiky Polska v praxi – *str. 38*
 - a. Rozhodnutí o výzbroji polské armády (WP) – *str. 39*
 - b. Podpora ukrajinského členství v NATO – *str. 40*
- 5. Vysvětlení polských politických reálií – *str. 41*
- Závěr – *str. 43*
- Summary in English – *str. 45*
- Rekapitulacja po polsku – *str. 46*
- Použité zkratky – *str. 46*
- Obrazová a mapová příloha – *str. 48*

Úvod

Téma této bakalářské práce jsem vybral kvůli svému několikaletému hlubokému zájmu o Polsko a jeho zahraniční politiku jakož i o geopolitiku. Tato práce má základní tezi, která tvrdí, že současná polská zahraniční politika, která je do značné míry propojená se zahraniční politikou Spojených států amerických, se opírá významně o minulost jak v podobě polských dějin, tak v podobě specificky polského pojetí zahraniční politiky, coby „bránění pevnosti“. První otázka, na kterou by tato práce měla najít odpověď, se ptá, jestli fenomén „bránění pevnosti“ ovlivňuje polskou zahraničně-bezpečnostní politiku natolik, že ji vede ke konkrétním krokům k „bránění pevnosti“ vedoucím i v současnosti. Druhou otázkou je, zdali podobnost konkrétních postojů Polska a Spojených států je pouze shodou okolností, či zda existuje společné myšlenkové jádro jak pro americkou tak pro polskou zahraniční politiku. Hypotéza, o kterou se budu opírat, tvrdí, že cílem a základním kamenem polské zahraniční politiky, se kterým jsou konfrontovány každé konkrétní kroky polské diplomacie, je uhájit území Rzeczypospolitej Polskiej (RP)¹ a počítat s tím, že existuje-li potenciální agresor, integrita státu je v ohrožení. Podle mého názoru tento základ, mající své kořeny v minulosti, zejména v čtyřnásobném dělení Polska, je dodnes živým traumatem, s nímž je konfrontován každý konkrétní zahraničněpolitický krok RP. Polsko totiž na rozdíl od mnohých evropských zemí dosud nepovažuje možnost mít vlastní stát za samozřejmost a proto je jeho zahraniční politika orientována primárně na udržení státnosti a činnosti s tím související. Cílem práce je nalézt příčinu polské apriorní nedůvěry vůči Rusku a Německu, popis konkrétních hrozeb, kterým Polsko podle svého názoru z těchto dvou zemí čelí a způsobů, jak Polsko na takové hrozby reaguje a jak je řeší.

První část práce, historický exkurz, dokazuje, že v době existence I. i II. Rzeczypospolitej se objevilo mnoho podnětů, které postupně fenomén „bránění pevnosti“ vytvořily. Šlo zejména o tlaky na Polsko ze strany států v prostoru dnešního Německa a Ruska, nicméně nebyly

¹ Oproti standardnímu pojetí psaní bakalářské práce se tato liší v několika detailech, které je nutno na počátek uvést. V práci uvádím většinu polských jmen včetně jejich skloňování v **polském jazyce**. V případech cyrilice se můj přístup různí pro ruštinu a ukrajinštinu na straně jedné a běloruštinu na straně druhé. V ruštině a ukrajinštině používám standardní českou transkripci, nicméně uvádím vždy i originální název v poznámkách pod čarou. Třebaže ukrajinština má svou verzi latinky (Latynka), vzhledem k tomu, že jde o nikdy v praxi neužívaný koncept, nevyužívám této možnosti. Běloruštinu oproti tomu latinku dlouho používala oficiálně a dnes ji stále ještě mnoho lidí neoficiálně používá, jedná se o zvláštní běloruskou verzi latinky (łacinka) – a tuto v mé práci používám. Místopisná jména uvádím zásadně v dobových označeních, tedy v roce 1920 se metropole Litwy Środkowej jmenovala Wilno a nikoliv Vilnius, stejně jako Bratislava například je Bratislavou až od roku 1919, do té doby výhradně Pozsony nebo Pressburg.

ojedinělé ani útoky jiné, například ze strany Československa či Švédska. Zároveň jsou v historickém exkurzu zmíněny dva případy, ve kterých byl onen fenomén „bránění pevnosti“ rozšířen na obranu Evropy, resp. západní civilizace, a to v době, kdy nebyly ani společné evropské, ani společné západní zájmy v rámci tohoto geopolitického prostoru vůbec definovány. Šlo o porážení osmanské armády před branami Vídně v roce 1683 a bolševické armády vedenu M. Tučačevským před branami Varšavy v roce 1920 – kdy samo Polsko prezentovalo svou účast jako „záchranu Evropy před islámem“, respektive před bolševismem. V těchto historických kapitolách se zároveň objevil jev, který v současné době zažívá svou renesanci v rámci polského neokonzervativního myšlení, a sice politický mesianismus, tvořený přesvědčením o nutnosti šíření svobody a západních hodnot všemi dostupnými prostředky (včetně vojenských), přičemž takový mesianismus zásadně rovněž podpořil polský romantismus v 19. století a přesvědčení, že v případě Polska šlo o první demokracii – třebaže šlechtickou demokracii – u velkého evropského státu v historii. Historický exkurz v první kapitole se tak snaží nalézt souvislosti vedoucí k současné zahraniční politice, které dominuje několik zásadních jevů: silná transatlantická vazba, snaha přetvořit Evropskou unii na tzv. „Festung Europa“, silná obezřetnost a nedůvěra vůči Rusku a Německu a vývoz demokracie do Běloruska a na Ukrajinu – ale také snaha o totéž v případě účasti v americké kampani boje proti terorismu, v současné době vedené v Afghánistánu a v Iráku. Jsem přesvědčen, že základy takové politiky leží především v historii I. a II. Rzeczypospolitej, v nedobrých zkušenostech se sousedy a zejména ve stigmatu způsobenému dělením země na zábory, respektive na Generální gouvernement a zábor Sovětského svazu, které způsobuje, že se jádro polské zahraniční politiky fixuje na cíl zachovat celistvost Polska a cíl být ostražitý vůči dvěma hlavním sousedům – Německu a Rusku.

Druhá kapitola, analyzující polskou zahraniční politiku v kontextu členství v Evropské unii, se týká především důsledků, které vzešly z polského mesianismu a z premisy, že Rusko je vůči Polsku a potažmo celé Evropě a priori nepřátelské (i kdyby deklarovalo přátelství na věčné časy). Polsko se tak snaží o vytvoření tzv. „Festung Europa“ (pevnosti Evropa), tedy o takový koncept EU, kde bude EU především bezpečnostní zárukou jednotlivých členů vůči vnějším silám (za takové považuje polská zahraniční politika v současné době Rusko a islám – proto aktivně podporuje členství Ukrajiny v EU i NATO, neboť ji považuje za „nárazníkový pás“ u hranic s Ruskem a proto důsledně odporuje vstupu Turecka do EU), přičemž se opírá o transatlantické vztahy a zdůrazňuje nutnost spojenecké vazby především na Spojené státy americké. Současně se ale Polsko snaží o vývoz demokracie ke svým dvěma východním

sousedům – na Ukrajinu a do Běloruska. Tuto snahu staví na dřívějším spolenectví polské II. Rzeczypospolitej s Běloruskou národní republikou a Ukrajinou národní republikou. Běloruská i Ukrajinská národní republika totiž po svém zničení Rudou armádou měly své exilové vlády, přičemž prezident UNR v exilu Mykola Plaviuk v roce 1991 potvrdil, že nově nezávislá Ukrajina je formálně přímým nástupcem UNR – nicméně tentýž proces v případě Běloruska nebyl následován kvůli autoritativní vládě Alexandra Lukašenka. Polsko tak ve snaze o demokratizaci obou zemí staví legitimitu takových aktivit právě na formálním spolenectví s UNR a BNR. V rámci Evropské unie se tak Polsko snaží jednak o nalezení pák na odstranění autoritativního režimu v Bělorusku a jednak na upevnění západní pozice Ukrajiny coby člena Evropské unie i Severoatlantické aliance. V rámci Evropské unie se rovněž snaží vyvažovat a zpochybňovat aktivity Německa ohledně možné stavby plynovodu pod Baltským mořem, neboť se obává, že takový plynovod, vedoucí mimo polské území do západní Evropy, by mohl potenciálně ohrozit polskou bezpečnost a mohl by učinit Polsko závislým na Rusku. Polská zahraniční politika se totiž obává, že Rusko nepočítá se začleněním Německa do své sféry vlivu, zatímco o začlenění Polska tamtéž usiluje – a že bude vláda Ruské federace používat jako nátlakový prostředek na Polsko právě možnost zastavení dodávek zemního plynu tak, aby západní Evropa byla takovým výpadkem nedotčena a neměla tak motivaci se angažovat ve věci pomoci Polsku vůči Rusku. I v polské evropské politice vůči východním sousedům se tak ukazuje fenomén „bránění pevnosti“, stejně jako apriorní nedůvěra vůči Rusku i Německu.

Jako pojistku proti Rusku i Německu tak polská zahraniční politika používá velmi těsné vztahy se Spojenými státy americkými, k nimž Polsko váží už historické vazby. Ve třetí kapitole jsou popsány všechny aspekty takové vazby, od jejího vzniku přes důvody proč právě USA jsou polským spojencem po konkrétní naplnění a použití takové vazby v kontextu polské zahraniční politiky vůči svým sousedům. Americko-polská vazba se poprvé objevila v souvislosti s osobou plukovníka americké armády Tadeusza Kościuszki, polského národního hrdiny, který se významně podílel na americkém vítězství ve válce za nezávislost. Posléze byla posilována s čím dál větším počtem polských Američanů, kteří začali získávat silný vliv na americkou zahraniční politiku. Ve třetí kapitole této práce je také popsána současná lobby polských Američanů u exekutivy USA, jakož i její historie. Hlavním tématem polsko-amerických vztahů v kontextu polských vztahů vůči Rusku je v současné době ale téma Národní protiraketové obrany USA a případného umístění jejich interceptorů na území Polska, které se tato práce rovněž důkladně věnuje. Základní tezí polsko-amerických vztahů

tedy je vyvažování vlivu Německa a Ruska v oblasti, která byla vždy definována jako místo střetu sfér vlivu obou zemí externí silou ze zámoří, k čemuž se Polsko snaží dopomoci i praktickými kroky jako je pomoc Spojeným státům v jejich zahraničních misích a projektech, například v americké účasti v Afghánistánu a v Iráku, umístění již zmíněných interceptorů systému NMD či nákupem zejména americké vojenské techniky, kterému se věnuje čtvrtá kapitola této práce. Důležitým pojítkem mezi Polskem a USA je ale i ideologická vazba, neboť v USA i v Polsku je stále velmi silné neokonzervativní politické myšlení, které rovněž významně formuje polskou zahraniční politiku.

Čestné prohlášení a prohlášení o souhlasu se zveřejněním

Tuto práci jsem vypracoval samostatně bez jakéhokoliv ilegálního zneužití autorských práv za pomoci zdrojů vypsanych v sekci „Informační zdroje“, konkrétní citace jsou odkázány na literaturu případně internetové zdroje, odkud jsou čerpány. Překlady citací z polštiny jsou rovněž mou osobní prací (pokud není uvedeno pod poznámkou jinak). Zároveň prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním této práce za podmínky uvedení zdroje.

Bibliografický záznam:

Literatura:

Monografie:

- BĄCZKOWSKI, Włodzimierz: Rosja wczoraj i dziś: studium historyczno polityczne. Wydanie pierwsze, Jerozolima, nakł. autora, 1946. 171 s. - IASP
- BAKUŁA, Bogusław: Polska - Ukraina: partnerstwo kultur. Wydanie pierwsze, Poznań, Wydawnictwo naukowe UAM 2003. 211 s. - BJ
- BOŻYK, Paweł: Stosunki gospodarcze Polska - Rosja w warunkach integracji z Unią Europejską. Wydanie pierwsze, Warszawa, Szkoła Główna Handlowa 2004. 294 s. – BJ – czyt. europ.
- BURANT, Stephen R.: Problematyka wschodnia: studium porównawcze stosunków Polski z Litwą, Białorusią i Ukrainą. Wydanie pierwsze, Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 1993. 28 s. - BJ
- CIESIELSKI, Stanisław: Przemiany narodowościowe na kresach wschodnich II Rzeczypospolitej. Wydanie pierwsze, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek 2004. 350 s. - BJ
- CRAMPTON, R. J.: Eastern Europe in the Twentieth Century - And After. Second edition, London, Routledge 1994, 1997. 526 s. – BJ, czyt. europejska
- CZAJKOWSKI, Marek: Rosja w Europie: polityka bezpieczeństwa europejskiego Federacji Rosyjskiej. Wydanie pierwsze, Kraków, Wydaw. Dante 2003. 222 s. – Instytut Nauk Politycznych
- CZEKAŁSKI, Tadeusz; DOBROCHNA, Kałwa: Kalendarium dziejów Polski. Od prahistorii do 2000 roku. Wydanie trzecie poprawione i poszerzone, Kraków, Wydawnictwo Literackie 1999. 354 s.
- DAVIS, Norman: God's Playground - A History Of Poland - Volume II: 1795 to the Present. First edition, New York, Columbia University Press 1982. 725 p.
- DOBROCZYŃSKI, Michał: Pomiędzy Rosją i Zachodem: międzynarodowa pozycja Polski. Wydanie pierwsze, Toruń, Marszałek 1992. 161 s. – BJ
- DYGO, Marian; KOCHANOWSKI, Jerzy; KOPCZYŃSKI, Michał; SIKORSKA-KULESZA, Jolanta: Atlas historii Polski od roku 966 do czasów najnowszych. Wydanie pierwsze, Warszawa, Prószyński i S-ka SA 1999. 85 s. – Instytut historii
- DYŁĄGOWA, Hanna: Historia Polski. Wydanie pierwsze, Lublin, Instytut Europy Środkowo- Wschodniej 2000. 288 s.
- FEDOROWICZ, Krzysztof: Ukraina v polskiej polityce wschodniej w latach 1989-1999. Wydanie pierwsze, Poznań, Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 2004. 247 s.
- FUKUYAMA, Francis: Konec dějin a poslední člověk. Vydání první, Praha, Rybka publishers 2002. 379 s.
- GARLICKI, Andrzej: Drugiej Rzeczypospolitej początki - A to Polska właśnie. Wydanie drugie, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie 1996, 1999. 232 s.

- GILL, Norbert: Stosunki Polski z Ukrainą w latach 1989-1993. Wydanie pierwsze, Toruń, Marszałek 2002. 123 s.
- HALECKI, Oskar: Historia Europy - jej granice i podziały. Wydanie pierwsze, Lublin, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej 2000. 185 s.
- KOZAKIEWICZ, Jerzy: Rosja w polityce niepodległej Ukrainy. Wydanie pierwsze, Warszawa, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk 1999. 416 s.
- KOZŁOWSKI, Artur Roland: Rosja wyparta z Europy : geopolityka granicy pokoju brzeskiego 1918 r. Wydanie pierwsze, Toruń, Wydaw. Adam Marszałek 2001. 259 s.
- MIRONOWICZ, Eugeniusz: Białoruś. Wydanie pierwsze, Warszawa, TRIO 1999. 297 s.
- NOWAK, Andrzej: Rosja i Europa Wschodnia: "imperiolgia" stosowana. Wydanie pierwsze, Warszawa, Arcana 2006. 527 s.
- OLSZAŃSKI, Tadeusz Andrzej: Trud niepodległości: Ukraina na przełomie tysiącleci. Wydanie pierwsze, Kraków, Instytut Studiów Strategicznych 2003, 211 s.
- POMIAN, Krzysztof: Evropa a její národy - Ve znamení jednoty i různosti. Vydání první, Praha, Mladá fronta 2001. 215 s.
- POMIANOWSKI, Jerzy: Na wschód od Zachodu: Jak być z Rosją? Wydanie pierwsze, Warszawa, Rosner i Wspólnicy 2004. 372 s.
- ROTSCILD, Joseph: East Central Europe between the Two World Wars. Eight edition, Seattle and London, University of Washington Press 1998. 420 p.
- RYDZEWSKI, Włodzimierz: Rosja w oczach Zachodu: zwierciadła opiniotwórcze. Wydanie pierwsze, Warszawa, Historyka 1991. 198 s.
- STRZELCZYK, Joanna: Uciężka ze Wschodu: Rosja w polskiej polityce 1989-1993. Wydanie pierwsze, Warszawa, RYTM 2002. 487 s.
- SZYBIEKA, Zachar: Historia Białorusi 1795-2000. Wydanie pierwsze, Lublin, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej 2002. 571 s.
- TUSZYŃSKA, Agata: Rosjanie w Warszawie. Wydanie pierwsze, Warszawa, Interim 1992. 114 s.
- ŻARNOWSKI, Janusz: Polska 1918-1939 - Praca, Technika, Społeczeństwo. Wydanie drugie uzupełnione, Warszawa, Książka i Wiedza 1992, 412 s.
- МЕЛЬТЮХОВ, Михаил: Советско-Польские войны - Белый орел против красной звезды. Издание второе, Москва, ЯУЗА ЭКСМО 2004. 666 с.
- МОШЕС, Аркадий: Между Востоком и Западом: Украина и Белоруссия на европейском пространстве. Издание первое, Москва, Гендальф 2003. 52 с.
- ХОРЕВ, В. А.: Поляки и русские в глазах друг друга. Издание первое, Москва, Индрик 2000. 271 с.

Sborniky:

- Polska - Ukraina: trudna odpowiedź: dokumentacja spotkań historyków (1994-2001): kronika wydarzeń na Wołyniu i w Galicji Wschodniej (1939-1945). Wydanie pierwsze, Warszawa, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych: Ośrodek KARTA 2003. 184 s.
- Białoruś w pogoni za Europą. Wydanie pierwsze, Warszawa, Fundacja im. Stefana Batorego 2004. 67 s.

- Bielarus i Polšča = Polska i Białoruś / pod redakcją Adama Eberhardta i Źładzimira Źłachoviča. Wydanie pierwsze, Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 2003, 217 s.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska-Białoruś: Kto jest kim w Białorusi. Wydanie pierwsze, Białystok, Podlaski Instytut Wydawniczy 2000. 313 s.
- Rosja Putina: leksykon / pod red. Albina Głowackiego, Alicji Stępień-Kuczyńskiej. Wydanie pierwsze, Łódź, Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego 2004. 369 s.
- Wielka Encyklopedia Polski. Wydanie pierwsze, Warszawa, Kluszczyński 2004. 1502 s.

Tištěná periodika:

- Gazeta Wyborcza
- Dagbladet
- The Independent
- Rzeczpospolita
- Lidové noviny
- RIA Novosti
- International Herald Tribune

Internet:

- <http://www.msz.gov.pl/>
- <http://www.stosunki.pl/>
- <http://portalwiedzy.onet.pl/>
- <http://listserv.buffalo.edu/>
- <http://wiadomosci.wp.pl/>
- <http://www.cafebabel.com/>
- <http://www.fas.org/>
- <http://www.piomndcs.mil.pl/>
- <http://www.isaf.wp.mil.pl/>
- <http://www.pna-znp.org/>
- <http://www.polamcon.org>
- <http://www.prawica.net/>

Anotace:

Práce analyzuje polskou zahraniční politiku v prvních letech po vstupu do Evropské unie vůči Rusku, Bělorusku a Ukrajině v kontextu členství v Evropské unii a zvláštních vazeb na USA. Analyzuje rovněž příčiny nesmířlivého postoje Polska vůči Rusku i důvody, pro které se Polsko snaží o export demokracie na Ukrajinu a do Běloruska a o začlenění těchto zemí do evropských a atlantických struktur.

Abstract:

This thesis analyses the Polish foreign policy in the first years of its EU membership towards Russia, Belarus and Ukraine with regards to its EU membership and special relations with the United States of America. I also analyze in this thesis the roots of such strict position that Poland has against Russia as well as reasons related to the Polish efforts of the export of democracy to Ukraine and Belarus.

Klíčová slova:

Polsko, Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Evropská unie, Spojené státy americké, NATO, zahraniční politika, bránění pevnosti, polská lobby, polská armáda, invaze, Irák, Afghánistán, export demokracie, oranžová revoluce, džínová revoluce, protiraketový štít, Národní protiraketová obrana

Keywords:

Poland, Russia, Ukraine, Belarus, European Union, United States of America, NATO, foreign policy, fortress defense, Polish lobby, Polish army, invasion, Iraq, Afghanistan, Export of Democracy, Orange Revolution, Jeans Revolution, anti-missile shield, National Missile Defense

1) Fenomén „bránění pevností“ v polské zahraniční politice

Polskou zahraniční politiku i v současné době stále do značné míry ovlivňuje fenomén takzvaného „bránění pevností“, který má své hluboké historické kořeny. Polská zahraniční politika, kterou můžeme nazvat opravdu polskou,² totiž byla od počátku formována jednou klíčovou skutečností, a sice neustálou obranou území proti agresorům zvenčí, a to ze všech směrů. Taková historie vytvořila přesvědčení, že každý soused je potenciálním nepřitelem a ani spojenecká smlouva nepomůže hrozbu nepřátelství odvrátit³. Odtud vzniklo pojetí zahraniční politiky jako „bránění pevností“, tedy situace, kdy jejím primárním cílem a zároveň *raison d'être* celého státu je přežít a udržet nezávislost za každou cenu. Toto přesvědčení vedlo i k novodobému rozhodnutí stát se blízkým spojencem USA, neboť takové spojení může garantovat dostatečnou obrannou sílu na všechny strany – a zejména historicky dvě nejnebezpečnější – tedy vůči Rusku a Německu. Podívejme se tedy podrobněji na události, které k takovému postoji vedly.

a. I. Rzeczpospolita⁴

Rzeczpospolita Polska (RP), název státu, který Polsko dodnes používá, má své kořeny ve šlechtické demokracii založené tzv. Statutami Nieszawskimi v roce 1454. Třebaže tento stát měl za sebou mnohé úspěchy, například v podobě dobytí Moskvy a dosazení vlastní vlády do Kremle po dobu dvou let, jeho hlavní problémy byly dva: tím prvním byla neschopnost poslanců Sejmu dojít konsenzu, tím druhým byla existence nepřátelských států prakticky všude okolo RP, proti kterým často najednou Polsko vedlo válku. V této kapitole se stručně podíváme na jednotlivé nepřátele I. Rzeczypospolitej.

² Je nutné rozlišovat národní a lenní pojetí identity státu. Kupříkladu není možné hovořit o české zahraniční politice v kontextu reprezentace českého národa v době Jana Lucemburského, neboť v té době politický démos českých zemí rozhodně nebyl čistě etnicky český, nemluvě o tom, že Jan Lucemburský sám nebyl podle měřítek národního pojetí ani Čechem. Proto o polské zahraniční politice, tedy *legitimitou od národnostně definovaného politického lidu obdařené zahraniční politice*, můžeme mluvit až od doby I. Rzeczypospolitej, která i ve spojení s Litvou nevytvářela v praxi ani polsko-litevskou zahraniční politiku, ani zahraniční politiku panovníka, ale politiku Rzeczypospolitej coby státu *ad hoc*.

³ Ani personální unie mezi Polskem a Švédskem v osobě krále Zygmunta III. Wazy (švédsky: Sigismund III. Vasa) nezabránila tomu, aby okamžitě po jeho smrti vypukla válka mezi těmito dvěma zeměmi, která se táhla s přestávkami až do roku 1660, kdy byl uzavřen mír.

http://portalwiedzy.onet.pl/41216,,,wojny_polsko_szwedzkie.haslo.html

⁴ Viz obr. 1

i. Válka s Řádem německých rytířů

Prusy před vyhlášením RP se skládaly z území řádu německých rytířů, území náležícího šlechtě a měst. Pruská města chtěla vytvořit svazek po vzoru hanzы, čemuž se bránil řád. V roce 1454 došlo k povstání tzv. „pruské jednoty“, tedy spojení pruských měst a šlechty proti řádu. Obě strany sporu se snažily si získat na svou stranu polského krále Kazimierza IV. Jagiellończyka, který dal přednost jednotě – čímž se zahájila třináct let dlouhá válka proti Řádu německých rytířů, který byl podpořen papežskou kurií, císařem Svaté říše římské Friedrichem III. a širokou koalici říšských knížat i jiných evropských panovníků. Tuto válku mladá Rzeczpospolita vyhrála, nicméně předznamenala celou její historii až do trojího dělení Polska.

ii. Války s Ruskem

První konflikt Rzeczypospolitej s Ruskem přišel v letech 1558-1582, kdy spolu tyto dvě země svedly boj o Livonii⁵. Livonské státy se včlenily do léna krále Zygmunta II. Augusta výměnou za to, že je Rzeczpospolita⁶ bude bránit před Ruskem. Druhý významný konflikt s Ruskem se odehrával na počátku 17. Století, kdy Polsko využilo slabé pozice Dimitrije II. Samozvance⁷, který navíc byl Polsku nakloněn, a v obavě před možným švédsko-ruským spojenectvím kvůli právě probíhající válce se Švédskem zaútočilo na Rusko, dobylo Moskvu a dva roky ji drželo. Dalším významným konfliktem byla polsko-ruská válka v letech 1654-1656, která začala ukrajinským povstáním Bohdana Chmelnického proti Rzeczypospolitej, kdy následovně jel Bohdan Chmelnický do Moskvy, aby ratifikoval dohodu o začlenění Ukrajiny do ruského léna. Následovala válka, ve které Rzeczpospolita ztratila Smolensk, celé Bělorusko, část Litvy a velkou část Ukrajiny. V roce 1661 byla některá ztracená území dobyta zpět.

⁵ Polské označení pro Livonii je *Inflanty*. Jedině pod tímto heslem je možné najít v polské bibliografii zmínky o bojích na tomto území jak v případě polsko-švédských, tak v případě polsko-ruských válek. Livonie se nachází na území dnešního Lotyšska.

⁶ Tentokráté již jako společná Rzeczpospolita Polska a Litvy po uzavření Unii Lubelskiej Zygmuntem II. Augustem

⁷ Jinak též Lžidimitrij I.

iii. Války se Švédskem

Mezi lety 1592-1599 bylo Polsko se Švédskem spojeno personální unií Zygmunta III. Wazy, po jehož pádu v roce 1600 byla Rzeczpospolita napadena Švédskem v Livonsku, kde později zvítězila a dobyla celou Livonii. Během třicetileté války bylo Švédsko hlavním nepřítelem Rzeczypospolitej, během této války obléhalo námořně Gdaňsk (poraženo polským námořnictvem v roce 1627), obsadilo v roce 1629 všechny polské přístavy s výjimkou Gdaňska, Pucka a Královce a značnou část Livonie na sever od Daugavy⁸. V roce 1637 Švédsko dobylo Západní Pomořansko. Poté se útoky na nějakou dobu uklidnily, až v roce 1655 přibližně 40 tisíc švédských vojáků vstoupilo do Wielkopolski a do Litvy. Tato vojska dobyla Varšavu i Krakov, odražena byla až u Częstochowej a Nowego Sączu, tedy na samém jihu země. Po této válce se Polsko zřeklo lenního práva na Prusko a Švédsko se svými vojsky definitivně odešlo z Polska.⁹

iv. Bitva o Vídeň

12. září 1683 vojsko pod velením polského krále Jana III. Sobieskiego porazilo před branami Vídně vojska Osmanské říše pod vládou vezíra Kara Mustafy a tím „zachránilo křesťanskou Evropu“¹⁰. Tato událost, třebaže se odehrávala mimo území Rzeczypospolitej má zcela zásadní význam pro polské postoje v mezinárodních vztazích, neboť Poláci tento den dodnes uznávají za den, kdy Polsko zachránilo v Evropě křesťanství – coby „obránce evropské pevnosti“.

⁸ Lotyšsky Daugava, polsky Dźwina, česky Západní Dvina

⁹ *Wielka Encyklopedia Polski*, tom 2, s. 1410

¹⁰ Dubas-Urwanowicz, Ewa in: *Wielka encyklopedia Polski*, tom 1, s. 458

v. Trojí dělení Polska¹¹

Trojí dělení Polska je dodnes velkým traumatem Poláků – po obrovských neshodách panujících v Sejmu, jehož poslanci měli silnější postavení nežli král, bylo postupně třikrát Polsko rozděleno a navzdory mnohým snahám takovému vývoji zabránit (Kateřina Veliká chtěla začlenit celé Polsko do ruské „sféry vlivu“, Tadeusz Kościuszko vyhlásil zprvu úspěšné, ale později potlačené povstání) došlo k zániku polského státu do rukou Ruska, Pruska a Rakouska.

b. II. Rzeczpospolita¹²

Po první světové válce, která skončila s poraženým Rakouskem, Německem i rozvráceným Ruskem došlo k obnovení Polska ze tří záborů do celistvého státu. I II. Rzeczpospolita stejně jako první měla však nepřátele prakticky všude okolo svých hranic. Pojd'me se tedy podívat na to, jak k fenoménu „bránění pevnosti“ přispěla tato doba.

i. Války na východě

1. Úvod do situace

Rusko je jednou ze zemí, která historicky silně nerada ztrácí závislá, respektive dobytá území. Ztráta tak velkého a strategicky tak důležitého území, jako byla jeho „třetina“ Polska tak byla ranou, kterou sneslo jen kvůli tomu, že bylo momentálně oslabené bolševickou revolucí. Stejně jako v každém jiném takovém případě¹³ musí takto se osamostatněný stát bojovat a musí počítat s tím, že bude napaden obrovskou přesilou. Polsko ovšem nebylo smířeno s obnovou státnosti pouze v hranicích, jaké mu byly po první světové válce navrženy na Versailleské konferenci¹⁴, neboť jejich cílem bylo především obnovit hranice I.

¹¹ Viz obr. 2

¹² Viz obr. 4

¹³ Ideální pro tento příměr je stát Izrael, který si musel své právo na existenci vůči sousedům vybojovat hned týden po svém vzniku.

¹⁴ Tzv. Curzonova linie, měla kopírovat etnickou hranici Poláků na západě a zejména Bělorusů a Ukrajinců na východě. Přesto zejména v oblasti měst Lwów, Tarnopol, Brześć nad Bugiem, Grodno, Wilno, Pińsk, či Chełm a

Rzeczypospolitej, což do sebe zahrnovalo především rozsáhlá území dnešní Ukrajiny a Běloruska. Nešlo přitom pouze o symbolické vlastnění historického území, ale zejména o integraci všech Poláků ve středoevropském prostoru do jednoho státu.

2. *Polsko-ukrajinská válka*

19. března 1918, respektive 1. listopadu 1918 byly vyhlášeny dvě ukrajinské republiky, Ukrajinská národní republika (na území bývalého carského Ruska) a Západoukrajinská národní republika (na území bývalého Rakouska-Uherska)¹⁵. Západoukrajinská národní republika měla za své hlavní město L'viv (Львів), tedy podle polské historiografie město Lwów, kde žila polská majorita a dále se rozkládala na území, které bylo do značné míry obývané Poláky (až 60%, ve srovnání s cca 20% Ukrajinců – zbytek do 100% činí Židé a Němci). Vyhlášení nezávislosti bylo pro místní Poláky i pro maršálka Piłsudskiego šokem, přičemž ihned po něm vypuklo ve Lvově polské ozbrojené povstání vedené zejména veterány první světové války, studenty i dětmi¹⁶. Po přibližně dvou týdnech bojů prolomila polská vojska plukovníka Michała Karaszewica-Tokarzewskiego obležení Lvova a obsadila město. Po ztrátě Lvova odešly ukrajinské jednotky do Volyně, kde došlo 19. ledna 1919 k formálnímu sjednocení obou ukrajinských republik a kde začaly polské a ukrajinské jednotky bojovat od 14. března 1919. 17. července bylo uzavřeno příměří o polsko-ukrajinské hranici na řece Zbrucz, přičemž Ukrajinci s tímto návrhem souhlasili výměnou za polskou budoucí pomoc v bojích proti bolševickému Rusku a bolševické „*Ukrajinské sovětské socialistické republice*“.

jejich přílehlých oblastí žila polská majorita – přestože tato města ležela na východ od Curzonovy linie. Samotná vytyčení linie, v roce 1920 navržené britským ministrem zahraničí Lordem Curzonem, však nebylo přijato nejprve bolševickým Ruskem, neboť věřilo, že je dostatečně silné na prosazení vlastní hranice (ideálně dobytí celého původního zaboru Polska) a posléze nebylo přijato Polskem, když Polsko odhalilo vlastní vojenskou sílu a svitla mu naděje na překročení této hranice vojenskou cestou.

¹⁵ Název bývá českými historiky nepřesně překládán jako *Ukrajinská lidová republika*, navzdory tomu, že ukrajinské *Західно-Українська Народна Республіка*, respektive *Українська Народна Республіка* takovému překladu neodpovídá, a to ani po stránce jazykové, ani faktické. Po stránce jazykové je takový překlad špatný, neboť ukrajinské slovo *народ* se chápe jako národ ryze etnického vymezení, kdežto onen „lid“ v českém překladu je ekvivalentní ukrajinskému slovu *люди*, co znamená spíše politický lid, čili *démos*. Po stránce faktické je tento název nepřesný s ohledem na časté užívání názvů „Lidová republika“ komunisty (například Čínská lidová republika), přičemž v případě těchto dvou ukrajinských států, později se sloučených do jednoho, šlo o nacionalisticko-demokratické nikoliv o komunistické zřízení.

¹⁶ *Wielka Encyklopedia Polski*, tom 2, s. 1406

3. Polsko-bolševická válka

Na úvod je třeba dodat, že nešlo pouze o polsko-bolševickou válku, nýbrž o válku, která byla zároveň součástí ukrajinské občanské války, tedy války mezi Ukrajinskou národní republikou a Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou. Navzdory tomu, že ruská historiografie dodnes tvrdí, že válka byla vyprovokovaná Poláky, jednalo se o oboustrannou snahu o expanzi – z polské strany šlo o pokus dobýt území, patřícímu polské koruně v době I. Rzeczypospolitej – již se II. Rzeczpospolita v čele s maršálkem Piłsudskim cítila být nástupnickým státem, nicméně z ruské strany šlo především o přesvědčení vývozu světové socialistické revoluce, zejména očekávání jejího proběhnutí v Německu – přičemž Polsko obecně stálo bolševikům v jejich „revolučním tažení na Německo“ v cestě. V prvních fázích války se podařilo polské armádě expandovat až do Kyjeva¹⁷ a obsadit celý pravý břeh Dněpru s vytvořením 15 km širokého nárazníkového pásma na levém břehu – jinak drženého bolševiky. Nicméně takovou situaci se nepodařilo udržet dlouho. 14. května 1920 Rudá armáda pod velením Michaila Tučačevského zahájila ofenzívu na území Běloruska, která byla zaražena až v srpnu na předpolích Varšavy¹⁸ a definitivně poražena po bitvě nad Němenem¹⁹, kdy se spor začal řešit diplomatickou cestou a kdy byl posléze ukončen mírovou dohodou uzavřenou v Rize²⁰, která však byla pro sovětské Rusko těžkou prohrou jeho zájmů. Tento mír však znamenal konec snahám Ukrajiny o nezávislost. Přesto ale polsko-bolševická válka dodnes zůstává nejen pilířem fenoménu „bránění pevnosti“, ale zejména jeho rozšířené verzi, tedy „polské obrany svobodné Evropy“ započaté fenomenálním vítězstvím Jana III. Sobieskiego před branami Vídně. Poláci si jsou dodnes vědomi skutečnosti, kterou trefně vyjádřil toho času britský velvyslanec v Berlíně lord Edgar d'Aberton: „Bitva u Tours zachránila naše předky před jařmem Koránu; je velmi pravděpodobné, že bitva u Varšavy zachránila Střední i Západní Evropu před

¹⁷ 7. května 1920

¹⁸ tzv. *Cud nad Wisłą* (zázrak nad Vislou), odehrávala se mezi 13. a 25. srpnem 1920. Měla naprosto klíčový vliv na formování fenoménu „bránění pevnosti“ a silného polského mariánského kultu. Během oněch osmnácti dní polská armáda pod velením maršálka Piłsudskiego rozdrtila vojsko Rudé armády pod velením M. Tučačevského a odvrátila sovětskou ofenzívu, která v roce 1920 již postupovala hluboko polským územím uznaným Versailleskou konferencí.

¹⁹ pol. *Bitwa nad Niemnem*, 20.-26. září 1920.

²⁰ 12. října 1920

mnohem hroznějším nebezpečím, fanatickou sovětskou tyranii.²¹ Třebaže v pozdějších dobách komunistické tyranii střední Evropa neušla stejně jako mnoho jiných zemí na světě, lze bez nadsázky říct, že polská vojska u Varšavy a nad Němenem přinesla zdržení této expanze přibližně o dvacet let a zejména odebrala mladému bolševickému režimu síly k násilné expanzi v době, kdy byl přesvědčen i v oblasti zahraniční politiky o svém dějinném předurčení a nevyhnutelnosti nástupu socialismu, respektive komunismu.

ii. Konflikt s Litvou

Snaha Polska o obnovení hranic I. Rzeczypospolitej na jedné straně a o sjednocení všech středoevropských Poláků do hranic jednoho státu na straně druhé narazila vedle Ukrajiny a Běloruska i v Litvě. Na počátku 20. století byly oblasti dnešních litevských měst Vilnius (Wilno), Švenčionys (Święciany) či Trakai (Troki) obývané převážně polským obyvatelstvem. Do sporů o hranice II. Rzeczypospolitej a Litvy se však vložil i jiný fenomén, který se v té době v Evropě objevoval jen málokde. Oblast střední a východní Litvy (resp. západního Běloruska) totiž byla plná lidí s naprosto nevyhraněnou národní příslušností tak, jak je národnost posuzována podle evropských kritérií XIX. století. Místní obyvatelé se často označovali za „tutajszycy“ a svůj jazyk, další důležitý atribut v posuzování národní příslušnosti, za „po prostu“²². Výsledkem bylo, že tolik zmiňované právo na sebeurčení šlo v této oblasti často jen velmi těžce uplatnit, a tak se přistupovalo často k různým řešením vymyšleným doslova „za pochodu“ – například že ti „tutajszycy“, kteří byli římskými katolíci, byli považováni za Poláky, a ti „tutajszycy“, kteří se hlásili k řeckému katolicismu či pravoslaví, byli považováni za Bělorusy. Navzdory tomu nově samostatná Litva považovala jakékoliv početné slovanské obyvatelstvo, ať už to byli Poláci, Bělorusové či „tutajszycy“, za nebezpečí pro litevskou samostatnost. Měla k tomu pádný důvod – historické hlavní město Litvy, Vilnius, totiž nebylo obýváno

²¹ Dylągowa, H.: *Historia Polski*, s. 133. Překlad autora, v originále: „*Bitwa pod Tours uratowała naszych przodków przed jarzmem Koranu; jest rzeczą prawdopodobną, że bitwa pod Warszawą uratowała Europę Środkową, a także Europę Zachodnią przed o wiele gróźniejszym niebezpieczeństwem: fanatyczną tyranią sowiecką*“

²² <http://listserv.buffalo.edu/cgi-bin/wa?A2=ind9701B&L=BALT-L&T=0&F=&S=&P=7762>

majoritou Litevců²³ a hrozilo, že bude včleněn do Rzeczypospolitej, aniž by se Litevců na jejich názor kdokoliv ptal.

Během bolševické ofenzívy v polsko-bolševické válce slíbilo sovětské Rusko Litvě²⁴, že přidá-li se na jeho stranu, bude jí Ruskem garantována celistvost území včetně hlavního města Vilnius. Během úspěšné expanze bolševiků se tak i stalo, nicméně Polsko po vítězství před Varšavou a definitivním rozprášením Tuchačevského vojsk v bitvě nad Němenem opět z litevského pohledu začalo ohrožovat územní celistvost Litvy garantované Ruskem. Proto byla 7. října 1920 v Suwałkach podepsaná polsko-litevská dohoda o ustanovení demarkační linie v prostoru *Suwalszczyzny*²⁵, která se však nevztahovala na další území, která v té době sice nebyla součástí RP, ale o něž RP usilovala. Toho využil později generál Lucjan Żeligowski, když rozhodoval o začlenění Republiky Litwy Środkowej do RP. Maršálek Piłsudski se v té době snažil o obsazení *Wileńszczyzny* takovým způsobem, aby nedošlo k formálnímu narušení mezinárodního práva. Proto došlo k fingoané armádní vzpouře pod vedením Lucjana Żeligowskiego, který za pomoci „spontánního povstání“ obsadil celou oblast Litvy mezi městy Trakai, Vilnius a Švenčionys. Protože však měl status „vzbouřence“, nebyl tedy oficiálním činitelem polské vlády a ani armády – a musel tak vytvořit kvazi stát jménem *Republika Litwy Środkowej*²⁶, který uznalo pouze Polsko. Přesto se maršálek Piłsudski nevzdal ideje o začlenění Litwy Środkowej do RP – pročež byly na 8. ledna 1922 vypsány volby do *Sejmu Wileńskiego*, který posléze na své ústavodárné schůzi 18. dubna 1922 prohlásil území Litwy Środkowej za jedno z vojvodství RP.

²³ Podle sčítání lidu v roce 1916 ve Vilnius (Wilnie) žilo 50,2% Poláků, 43,5% Židů, 2,6% Litevců a 3,7% ostatních (Bělorusů, Ukrajinců, Lotyšů)

²⁴ 12. července 1920

²⁵ Polské označení regionu okolo města Suwałki, jedná se o jediné hraniční území současného Polska s Litvou. V době II. Rzeczypospolitej se před anexí Litwy Środkowej (*Wileńszczyzny*) jednalo rovněž o jediné hraniční území.

²⁶ Republika Střední Litvy

iii. Hraniční spory s Československem

Nejdůležitějším konfliktem s Československem v době II. Rzeczypospolitej byl konflikt o Těšínsko. Po rozpadu Rakouska-Uherska vznikl spor o to, ke kterému státu bude náležet do té doby na monarchii značně autonomní Těšínské knížectví (Księstwo Cieszyńskie). Proto zasedly 5. listopadu 1918 dvě národní rady, polská Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego a Český národní výbor pro Slezsko. Tyto dvě instituce se dohodly na tom, že okresy Bílsko-Bělá, Těšín a část okresu Fryštát²⁷ připadnou Polsku a zbytek knížectví Československu. Platnost této dohody však musela být ratifikována vládami RP i ČSR – nicméně vláda ČSR takové rozdělení zamítla a aby znemožnila konání voleb do sejmu v polsky mluvících částech Těšínska, vstoupila československá vojska na přímý rozkaz premiéra Karla Kramáře a prezidenta Masaryka na území Těšínska a 28. ledna 1919 tato vojska došla až k Visle²⁸. Následně bylo československé vojsko polskou armádou odraženo a 25. února 1919 polská armáda dobyla Těšín. Československo jménem ministra zahraničí Edvarda Beneše pak navrhlo rozdělení Těšínska na řece Olši a konání referenda, čímž zároveň podmínilo transport zakoupených zbraní pro Polsko přes československé území²⁹. Polsko souhlasilo, avšak i přesto byly dodávky zbraní často blokovány československými železničními odbory, údajně bez vědomí státu. Tento konflikt předznamenal pozdější anexi území Polskem v roce 1938, neboť na území obsazeném Československem stále žilo téměř 70 tisíc Poláků. Součástí hraničních sporů s Československem (kde však nebyla nasazována armáda) byly spory o území na Oravě a Spiši.

²⁷ pol.: *powiat bielski, cieszyński i frysztacki* od názvů měst Bielsko-Biała, Cieszyn a Frysztat

²⁸ Operace se účastnilo 16 tisíc vojáků, pancéřový vlak a artilerie pod velením plukovníka Josefa Šnejdarka

²⁹ Je třeba vzít v potaz, že se jednalo o dobu, kdy Polsko čelilo mohutné ofenzivě sovětské armády pod velením Michaila Tučačevského. Šlo o zbraně a zakoupené především ve Francii.

iv. Pakt Ribbentrop-Molotov

Velmi klíčovým bodem v historii ovlivňujícím současné polské postoje v mezinárodních vztazích je pakt Ribbentrop-Molotov o neútočení mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem s tajným dodatkem o rozdělení střední Evropy. Toto rozdělení Polska, podepsané německým ministrem zahraničních věcí Joachimem von Ribbentropem a sovětským ministrem zahraničí Vjačeslavem Molotovem způsobilo zánik II. Rzeczypospolitej Polskiej, zároveň obnovilo polské trauma z dělení země, které stále ještě bylo ve vědomí většiny polských občanů té doby. Po obsazení země nacisty³⁰ a bolševiky³¹, kdy nepřišla Polsku na pomoc ani Francie ani Velká Británie, bylo Polsko rozděleno na čtyři části – Říši, Generální gouvernement (obojí obsazeno nacisty) a Ukrajinskou a Běloruskou SSR (obojí obsazeno bolševiky a přidruženo do SSSR).

c. Shrnutí

Fenomén „bránění pevnosti“, který je v polské zahraniční politice dodnes silně patrný, má mnoho svých zdrojů; většina z nich vznikla během válek se sousedními státy v dobách I. a II. Rzeczypospolitej. Jak jsme mohli vidět v předchozích kapitolách, Polsko bylo mnohokrát napadeno a čtyřikrát svými sousedy rozděleno, což vytvořilo strategii zahraniční politiky stojící a priori na nedůvěře vůči svým sousedům. V současné době se tato strategie projevuje především velmi těsnému přimknutí se ke Spojeným státům, které jsou chápány jako garant polské celistvosti zejména proti Německu a Rusku. Fenomén bránění pevnosti coby vlastního státu však několikrát „přerostl“ do podoby bránění Evropy – alespoň tak je dodnes mnoha běžnými Poláky i polskými historiky a politiky chápán – a sice zejména ve dvou případech. Nejprve 12. září 1683 před branami Vídně, kde Jan III. Sobieski rozhodl bitvu ve prospěch křesťanské koalice proti tureckému sultánovi a de facto tak „zachránil západní Evropu před jhem islámu“, a poté 25. srpna 1920, kdy polská armáda pod vedením maršálka Piłsudskiego rozprášila sovětskou Rudou armádou před branami Varšavy. Na tomto místě do fenoménu bránění pevnosti vstupuje další důležitý bod, a sice mariánský kult,

³⁰ operace zahájena 1. září 1939, dokončena 20. 9.

³¹ operace zahájena 17. září 1939, dokončena 20. 9.

který je v Polsku velmi silný. Legenda říká, že v Bitvě o Varšavu v rámci polsko-bolševické války se nad Varšavou zjevila Panna Maria, která dala polským jednotkám sílu zahnat bolševickou přesilu a zároveň zastrašila Rudou armádu³². Tento mýtus posiluje dodnes chápání role Polska v Evropě coby toho, kdo „drží stráž před hordami chtějícími ovládnout Evropu“ a dává polským vojenským i diplomatickým angažmá *misionářský charakter*, takový, jaký známe z USA. Tedy vědomí poslání vyšší mocí k nějakému činu. Je to právě misionářský charakter principu bránění pevnosti, který vytvořil z Polska přirozeného partnera Spojeným státům v době, kdy západní svět a zejména Evropa tíhnou více k sekularismu a postpositivistickému relativismu. Toto misionářské pojetí je zároveň patrné v polské evropské politice, a to jak vůči Evropské unii, tak vůči svým východním sousedům. V kontextu členství v Evropské unii Polsko vnímá svou účast na sjednocování Evropy coby poslání za účelem šíření tradičních hodnot v Polsku přítomných na evropskou úroveň a do jiných evropských zemí³³, a v kontextu politiky vůči Bělorusku a Ukrajině přistupuje na klasický neokonzervativní názor o šíření (exportu) demokracie. Tento způsob myšlení z Polska rovněž v politice vůči svým východním sousedům dělá velmi atraktivního spojence Spojených států, zejména neokonzervativního politického křídla, které je reprezentováno Republikánskou stranou a v současné době prezidentem Georgem W. Bushem. Že se jedná o celopolský fenomén a nikoliv jen o specifikum určité části politické scény dokládá skutečnost, že všechny strany zastoupené v dnešním Sejmu, tedy kromě tradičně pravicových a proamerických stran PO a PiS i strany jako LiD a PSL, uznávají tuto politiku a také se na ní aktivně podílejí. Zástupci levicového LiD, který vznikl z postkomunistické strany SLD a několika dalších levicových stran a hnutí, se rovněž podílejí na „exportu demokracie“ do Běloruska a na Ukrajinu třebaže se nejedná v evropském kontextu o běžnou agendu levicových stran. Souhrnně tedy můžeme říct, že fenomén bránění pevnosti byl jednou z hlavních příčin kulturní amerikanizace Polska a strategického přidružování Polska do těsných vazeb se Spojenými státy americkými, což jsou hlavní příčiny současného růstu strategického významu Polska na evropské i světové úrovni.

³² Viz obr. 3

³³ K čemuž velmi často využívá autority osobnosti papeže Jana Pavla II. a jeho odkazu

2) Východní politika Polska v kontextu členského státu Evropské unie

Polsko vstoupilo spolu s dalšími devíti kandidátskými státy do Evropské unie 1. 5. 2004 po dlouhých přístupových rozhovorech. Polsko se poprvé silně začalo angažovat vůči svým východním sousedům v kontextu svého členství v Unii na konci roku 2004, kdy na Ukrajině proběhla takzvaná oranžová revoluce. Tehdejší prezident RP Aleksander Kwaśniewski se velmi silně angažoval v podpoře ukrajinského prozápadního prezidentského kandidáta Viktora Juščenka (Naša Ukrajina) a požadoval opakování zmanipulovaných voleb a angažoval se v zajištění jejich objektivit. Tehdy také Polsko zvýšilo podporu vysílání Radia³⁴ Polonia na území Běloruska (mající podobnou funkci jako vysílání Radio Free Europe v době studené války na území států Varšavské smlouvy) a zasadilo se o finanční i technickou podporu rozhlasové stanice Radio Svoboda³⁵, které vysílá na území Běloruska z polského a litevského pohraničí za podpory Evropské unie.

a. Klíčová role Polska v ukrajinské „Oranžové revoluci“ a po ní

Polská podpora politických změn na Ukrajině v kontextu členské země EU na přelomu let 2004 a 2005 měla vícero podob. Od spontánních občanských přes organizované studentské až po vrcholné představitele země, kteří buď vyjádřili s Ukrajinou solidaritu, nebo se aktivně zapojili do organizace opakovaných voleb a dohledem nad nimi. Co se týče čelných politiků, kteří podporovali ony politické změny, šlo zejména o Lecha Wałęsę, Aleksandra Kwaśniewskiego, Bronisława Komorowskiego³⁶ a Lecha Kaczyńskiego, kteří tlumočili Evropské komisi a Evropskému parlamentu situaci na Ukrajině. Přímou na místě během oranžové revoluce působila delegace poslanců Sejmu s maršálkem Józefem Oleksym. Polská podpora prozápadních bloků (Naša Ukrajina a

³⁴ Od roku 2005 má tato stanice k dispozici ročně 150 mil. PLN (podle kursu ČNB činila tato částka v prosinci roku 2005 1,1271 miliardy CZK), zdroj: *Borusewicz: musimy pilnie baczyć, co się dzieje z Polakami na Białorusi*, in: *Wirtualna Polska – Wiadomości*, 22. 9. 2007

<http://wiadomosci.wp.pl/kat,36554,wid,9232093,wiadomosc.html?ticaid=15c0a>

³⁵ Rozhlasová stanice, která od roku 1995 vysílá z Prahy necenzurované informace a zpravodajství na území Běloruska v běloruském jazyce. Redakce sídlí v Praze v budově Rádia Svobodná Evropa / *Rádia Svoboda (Radio Free Europe / Radio Liberty)*

³⁶ Současný maršálek Sejmu za PO, v době oranžové revoluce zastával funkci zástupce předsedy parlamentní komise pro národní obranu (Komisja Obrony Narodowej) a členem parlamentní komise zahraničních věcí (Komisja Spraw Zagranicznych).

Blok Juliji Tymošenko³⁷) proti prokremelské Straně regionů (Partija Rehioniv³⁸) vedené Viktorem Janukovyčem trvá od té doby až do současnosti.

Aleksander Kwaśniewski ještě před prezidentskými volbami v roce 2005³⁹ s Kyjevem začal jednat o ukrajinském členství ve společné zóně volného obchodu s EU⁴⁰ coby prezident RP, přičemž pro Ukrajinu v této věci lobbuje v Bruselu i po svém odchodu z úřadu. De facto by tak Ukrajina měla vstoupit do podobné zóny, v jaké se nachází Turecko ve vztahu k EU už od roku 1964. Lech Kaczyński, současný prezident RP, stejně jako vláda Kazimierza Marcinkiewicza i Jarosława Kaczyńskiego, podporuje začlenění Ukrajiny do EU rovněž, ovšem dává důraz na rozšiřování EU na Ukrajinu místo plánů na rozšíření o Turecko – takové plány PiS zásadně odmítá, poukazující na kulturní příbuznost Ukrajiny se zbytkem EU a odlišnost Turecka od většiny evropských zemí. Po předčasných parlamentních volbách v roce 2007, kdy došlo ke změně vlády a do premiérského křesla usedl předseda PO Donald Tusk se polská zahraniční politika na nějaký čas přestala Ukrajinou zabývat kvůli právě probíhajícímu sporu s Ruskem o umístění amerického protiraketového deštníku. Nicméně premiér Tusk se začal otázkou ukrajinského členství v evropských strukturách zabývat v roce 2008 na summitu NATO v Bukurešti, kde jednoznačně potvrdil polskou podporu zapojení Ukrajiny do euroatlantických a evropských struktur. Kabinet Donalda Tuska zároveň vymohl na Bruselu významná privilegia od EU pro Ukrajinu – zjednodušení vízového styku a možnost jeho zrušení do budoucna, souhlas k vytvoření zóny volného obchodu podle modelu, za který v EU lobbval už prezident Kwaśniewski a členství v Energetickém společenství.

Polská lobby v EU ve prospěch Ukrajiny zaznamenala určité výsledky – v říjnu roku 2005 prohlásil předseda Evropské komise José Manuel Durão Barroso, že budoucnost Ukrajiny je neodmyslitelně v Evropské unii. Zároveň začalo členství Ukrajiny v EU prosazovat z původních zemí EU15 Švédsko a z nově přistoupivších Česká republika, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Litva, Lotyšsko i Estonsko. Polsko se zároveň

³⁷ ukr. syr.: *Наша Україна а Блок Юлії Тимошенко*

³⁸ ukr. syr.: *Партія регіонів*

³⁹ V prezidentských volbách v Polsku v roce 2005 zvítězil dosavadní prezident města Varšavy Lech Kaczyński (PiS)

⁴⁰ Z ukrajinské strany vytvoření takové zóny a vstup Ukrajiny do ní dojednával prezident Aleksander Kwaśniewski s vicepremiérem Ukrajiny pro evropskou integraci Hryhorijem Nemyrjou.

angažuje ve prospěch ukrajinského členství ve Světové obchodní organizaci (WTO), kterým Evropská unie podmiňuje zahájení vstupních rozhovorů s Ukrajinou, které by podle neoficiálních informací mohly začít mezi lety 2010 a 2012⁴¹.

b. Spolupráce Polska s EU ve věci změny režimu v Bělorusku

Už v době politických změn na Ukrajině se začalo Polsko po zjištění, že jeho podpora oranžové revoluce fungovala podle záměru, zabývat hlouběji situací v Bělorusku. Polská menšina zastoupená v Bělorusku organizací Związek Polaków na Białorusi (ZPnB) začala ve svém týdeníku *Głos znad Niemna* vydávat v roce 2005 silně kritické hlasy proti běloruskému prezidentu Alexandru Lukašenkovi a publikovala články týkající se oranžové revoluce na Ukrajině⁴². Současně Polsko začalo s informováním běloruského obyvatelstva o dění na Ukrajině a možných demokratických změnách v Bělorusku Radio Polonia⁴³. Následovaly represe v řadách ZPnB, běloruský stát donutil sdružení ve volbách do předsednictví⁴⁴ zvolit Józefa Łuczniaka⁴⁵ (Polsko tuto volbu neuznalo) a systematická šikana polské menšiny v Bělorusku ze strany státu. Veškerou tuto činnost Lukašenkovo Bělorusko provedlo již záhy po ukrajinské oranžové revoluci jako přímou reakci na ukrajinské dění a potenciál polské podpory běloruské opozice.

⁴¹ <http://www.cafebabel.com/en/article.asp?T=A&Id=1484>, Podle Ivana Kuleby, velvyslance Ukrajiny v České republice se členské země Evropské unie neoficiálně vyjadřují o reálné možnosti tohoto data.

⁴² Autorem článků byl Andrzej Pisalnik, polský novinář, šéfredaktor *Głosu znad Niemna*, který byl po zatčení a propuštění z vězení v souvislosti s tzv. „džínovou revolucí“ v Bělorusku donucen opustit zemi. V současné době je korespondentem deníku *Rzeczpospolita* v Moskvě.

⁴³ Polská rozhlasová stanice založená v roce 1936 pro vysílání do zahraničí. V roce 2000 přijala název Radio Polonia, v roce 2001 začala vysílat bělorusky z vysílače umístěného v litevském Vilniusu na frekvenci 612 kHz, po oranžové revoluci na Ukrajině též z ukrajinské Dubrovycje (*Дубровиця*) v Rovenské oblasti (*Рівненська область*), zajišťuje přeshraniční vysílání informací, které jsou v Bělorusku často předmětem cenzury.

⁴⁴ Volba probíhala na 6. sjezdu ZPnB v březnu roku 2005

⁴⁵ Jeden ze zakladatelů ZPnB z dob, kdy ZPnB musel být pod přímým vlivem KSSS. Kontroverzní osoba z toho důvodu, že je nařčen ze spolupráce z KGB (kterou popírá), byl členem KSSS, za komunistické totality se aktivně účastnil na represii osob spojených s katolickou církví i běžných věřících a o veškeré běloruské podzemní činnosti po roce 1945 až do současnosti se vyjádřil jako o „banditismu“. Podílel se na perzekuci osob, které za druhé světové války byly aktivní v Armii Krajowej, během běloruských prezidentských voleb v roce 2006 přemlouval Poláky, aby volili Alexandra Lukašenka. V posledních letech zároveň brání polským kněžím ve vstupu na běloruské území.

Během událostem okolo prezidentských voleb v Bělorusku v roce 2006, nazývanými jako „džínová revoluce“⁴⁶ Polsko podporovalo běloruskou opozici několika způsoby:

- Polský premiér Kazimierz Marcinkiewicz (PiS) přislíbil každému běloruskému studentovi, že v případě vyloučení ze studia z politických důvodů může pokračovat se stipendiem od polské vlády ve studiu na univerzitách v Polsku.
- Polská vláda a zastupitelstvo města Varšavy finančně pomohly nevládní organizaci Wolna Białoruś částkou 20 mln. PLN⁴⁷ na organizování pomoci běloruskému demokratickému hnutí.
- Solidaritu s demokratickou opozicí v Bělorusku a prezidentským kandidátem Aljaksandrem Milinkevičem vyjádřili vrcholní polští představitelé a osobnosti politického života, například prezident Lech Kaczyński, předseda vlády Kazimierz Marcinkiewicz, předseda vládní strany Prawo i Sprawiedliwość Jarosław Kaczyński, předseda toho času opoziční PO, současný premiér Donald Tusk (později při pokusu o návštěvu Běloruska kvůli této podpoře nevpuštěn do země), bývalý prezident Aleksander Kwaśniewski a Lech Wałęsa.
- Polsko v rámci EU prosadilo zákaz vstupu (neudělení víza) 31 čelným představitelům běloruského režimu v čele s Alexandrem Lukašenkem; tuto rezoluci prosadil polský ministr zahraničních věcí Stefan Meller (nezávislý) spolu se svým českým protějškem Cyrilem Svobodou. 7. dubna 2008 byl tento seznam rozšířen o dalších deset lidí⁴⁸.

⁴⁶ Název byl přijat poté, co běloruská milice při rozhánění demonstrace demokratické opozice zabavila Mikitovi Sasimovi, jednomu ze studentských vůdců, běloruskou národní vlajku (bílo-červeno-bílou) a Sasim jako vlajku vyvěsil svou džínovou bundu a prohlásil, že „toto bude nyní naše vlajka“, zdroj: *Revolusjonsledere til Oslo*, in: Dagbladet 19. 4. 2006, <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/04/19/463929.html>

⁴⁷ V dubnu roku 2006 šlo o částku 146 mil. CZK, zdroj: oficiální stránky organizace

⁴⁸ *UE przedłużyła sankcje wobec reżimu Łukaszenki*, in: Rzeczpospolita 7. 4. 2008

c. Polsko a jeho východní sousedé po vstupu do schengenského prostoru

Příprava na vstup Polska do schengenského prostoru probíhala podobně jako v případě ostatních zemí, které do něj v prosinci roku 2007 nakonec vstoupily. Nejprve mělo vstoupit koncem roku 2007 do nové verze Schengenského informačního systému (SIS II⁴⁹), nicméně kvůli průtahům ve vytváření nové databáze bylo nakonec rozhodnuto začlenit Polsko do systému SISone4ALL, který je modifikovanou verzí SIS I umožňující vstup nových členských zemí EU. Tento vývoj však měl zásadní vliv na vztahy s Ruskem, Běloruskem a Ukrajinou, protože zcela měnil způsob, jakým občané těchto zemí mohou na území RP vstoupit.

Aby bylo možné odstranit hraniční kontroly na hraničních přechodech s Českou republikou, Německem, Slovenskem a Litvou, bylo nutné především posílit ostrahu hranic s Ruskem, Běloruskem a Ukrajinou. Zároveň muselo dojít k harmonizaci vízové politiky, neboť vízum, které od prosince 2007 Polsko občanům těchto zemí vydává, je zároveň vstupním vízem opravňujícím držitele k pobytu na celém území schengenského prostoru. Před vstupem Polska do schengenského prostoru totiž zejména pro Ukrajinu platil zjednodušený vízový systém, který se po přičlenění Polska do této zóny zásadně zpřísnil. Před vstupem Ukrajiny do schengenského prostoru totiž Polsko, Česká republika, Slovensko a Maďarsko v reakci na ukrajinskou oranžovou revoluci přistoupili na novou vízovou politiku (dříve reciproční oboustranná vízová politika), která fungovala tak, že Ukrajina zrušila vízovou povinnost pro občany EU, USA, Kanady, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska, za což země visegrádské čtyřky zmírnily vízovou povinnost tak, že občané Ukrajiny ji měli nadále, ale bezplatně – pouze si o vízum museli zažádat na zastupitelském úřadě jedné z těchto zemí. Tento systém byl

⁴⁹ Schengenský informační systém (SIS) je bezpečnostní databázový systém, který umožňuje odstranění kontrol vnitřních hranic. Databáze obsahuje o každém, kdo se v tomto prostoru pohybuje, standardizované údaje v jednotné databázi. Údaje, které jsou shromažďovány v SIS, jsou jméno, příjmení, popis fyzických rysů, první písmeno druhého křestního jména, datum a místo narození, pohlaví, státní příslušnost, oficiálně používané pseudonymy, informace o legálním vyzbrojení osoby, trestní rejstřík osoby, důvod k zadržení a způsob, jakým se má provést, ztracené či ukradené střelné zbraně, doklady totožnosti, motorová vozidla a bankovky. V nové verzi SIS, SIS II, který měl původně být zaveden v říjnu 2007, se k těmto údajům měly přidat i následující: biometrické údaje (fotografie duhovky nebo otisky prstů) a detailní informace o odcizených vozidlech. Z technických důvodů však bylo odloženo zavedení takového systému na rok 2009, nicméně na nátlak nových členských zemí, které měly vstoupit až po zavedení takového systému, vypracovala portugalská cizinecká policie upgrade na systém SISone4ALL, který dokáže integrovat nové členské země do „staré“ podoby SIS, tedy SIS I.

změněn na nový, ve kterém vízum žadatele stojí částku 35 EUR⁵⁰, ale zpřísnily se i podmínky jeho vydávání. Přibyla nutnost pozvání osobou žijící na území schengenského prostoru a zejména částku 35 EUR je nutné platit za jeden vstup. Toto opatření bylo plošně zavedeno vůči všem zemím, vůči kterým zavedl schengenský prostor vízovou povinnost, tedy i vůči Rusku, Bělorusku a Ukrajině. Zároveň došlo k zpřísnění ostrahy samotné „zelené hranice“ za přispění dotací od Evropské unie – byly postaveny hraniční zátarasy, infračervené kamerové systémy a byla vybavena pohraniční policie (Straż Graniczna) tak, aby dokázala efektivněji zadržet nelegální běžence.

Tato opatření vyvolala na Ukrajině značnou nevoli, zejména kvůli početné polské menšině, jejíž příslušníci ve velké většině nejsou občany RP, ale i kvůli pracovním silám, které přijíždějí z Ukrajiny za prací do Polska a České republiky. Vzhledem k narůstající ceně pracovních sil v Polsku se zaměstnavatelé v posledních letech častěji orientovali na zaměstnávání ukrajinských občanů, nicméně ztížení jejich přístupu na území RP vede právě i k problémům v ekonomice, zejména ve stavební sféře. Polsko proto vyjednalo s Ukrajinou a Evropskou komisí program bezvízového vstupu pro občany Ukrajiny, kteří bydlí v pásmu 50 km od polské státní hranice, ale pouze na území RP ve vzdálenosti maximálně 50 km od ukrajinské státní hranice. Toto opatření je důsledně vymáháno⁵¹. Přesto Polsko prosazuje u Evropské komise do budoucna začlenění Ukrajiny jako kandidátské země Evropské unie, což s sebou nese i vyřešení této problematiky, neboť to předpokládá zrušení vízové povinnosti.

⁵⁰ v dubnu 2008 šlo o částku 871 CZK

⁵¹ Toto opatření bylo přijato v březnu 2008 coby reakce na protesty ukrajinských občanů proti restriktivní vízové politice. Je možné pouze pro občany Ukrajiny žijící trvale aspoň pět let v padesátikilometrovém pásmu od polské hranice. Zdroj: *Ukraińcy bez wiz do 50 km*, in: Gazeta Wyborcza 28. 3. 2008, <http://www.gazetawyborcza.pl/1,76842,4981980.html>

3) Východní politika v kontextu vazby Polska na USA

Polsko je významným spojencem Spojených států amerických v Evropě. Je to dáno mnoha faktory, historickými politickými, nicméně je to právě americká vazba, co Polsko od všech svých sousedů tak zásadně odlišuje. Příčiny takového partnerství lze spatřovat už v historii Polska a jeho vlivu na Spojené státy. U zrodu Spojených států stál ve válce za nezávislost plukovník Tadeusz Kościuszko, polský šlechtic, který se později stal polským národním hrdinou během polsko-ruské války v roce 1792 a který vedl povstání po druhém dělení Polska v Krakově na Rynku. Během 19. i 20. století se do Spojených států dostala velká vlna polské emigrace (dnes čítá na 10 milionů), která zanechala v USA mnoho významných osobností⁵². Poláci bojovali po boku USA v první i druhé světové válce, mnoho Poláků se aktivně účastnilo na tvorbě amerických strategií tvořených během studené války. Přesto mají Polsko a Spojené státy společného ještě víc. V obou zemích je velmi silně zakořeněn mesianismus, který se dnes projevuje tzv. „vývozem demokracie“, kterého se Polsko účastní spolu s USA vojensky v Afghánistánu a Iráku či nevojensky v případě Ukrajiny, Běloruska či Gruzie. V obou zemích je velmi vlivné křesťanské myšlení v politice, je to do značné míry právě ono, co přispívá k mesianismu obou zemí, ale také je to takový základ politického myšlení obou zemí, že vytyčuje smysl domácí i zahraniční politiky obou zemí. Religiozita v obou zemích má i podobu slavnostních církevních obřadů na nejvyšší politické úrovni – lze být svědkem hromadné modlitby jak poslanců Sejmu, tak amerických kongresmanů. Obě země mají také silnou tradici fenoménu bránění pevnosti – na polském politickém myšlení se promítla zejména jeho historie, o níž jsem obšírněji psal v první kapitole této práce, na americkém pojetí tohoto fenoménu se podepsal nejvíce izolacionismus (Monroeova doktrína). Tyhle všechny faktory, a jistě i mnohé další, stojí za exkluzivními vztahy, které mezi sebou Spojené státy a Polsko mají. To všechno, co jsem jmenoval v úvodu této kapitoly, jsou však pouze příčiny daného jevu, nicméně tato kapitola bude pojednávat především o jeho následcích.

⁵² Přehledný seznam osobností je zde: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Polish_Americans, 16.4.2006

a. Národní protiraketová obrana USA

Národní protiraketová obrana Spojených států je nejdiskutovanějším americkým zbrojním projektem od konce studené války. V Polsku, stejně jako v České republice, budí toto téma bouřlivé diskuse na politické scéně i mezi veřejností. Vzhledem k ruským reakcím na plánovaný systém umístěný v zemích bývalé Varšavské smlouvy se však Národní protiraketová obrana stává klíčovou složkou polské zahraniční politiky vůči Rusku, třebaže objektivně umístění takového systému nemůže Rusko technicky ohrozit. Tato otázka má v Polsku silně geopolitický podtext, netýká se jen sestřelování letících mezikontinentálních balistických střel (ICBM) letících na USA, resp. západní Evropu.

i. Stručně o projektu

Národní protiraketová obrana⁵³ je vojenským programem Spojených států amerických mající za cíl vybudovat protiraketový deštník, který v prvních plánech neměl odporovat ABMT⁵⁴, nicméně po vypovězení této smlouvy Spojenými státy se taková podmínka zrušila. Systém by měl být schopen sestřelit mezikontinentální balistickou střelu⁵⁵ v druhé fázi letu⁵⁶ tak, aby nedošlo k jadernému výbuchu a aby trosky z útočné rakety shořely v atmosféře. Aby k takovému sestřelení došlo, je zapotřebí instalovat špionážní družice zaznamenávající start takové střely, pozemské radary zaměřující letící střelu a silo s tzv. antiraketami⁵⁷. Cílem projektu je mít schopnost sestřelit útočné střely, které budou vypáleny především teroristickými organizacemi či menšími nepřátelskými státy.

⁵³ National Missile Defense (NMD)

⁵⁴ Anti-Ballistic Missile Treaty, smlouva mezi Spojenými státy a Sovětským svazem z roku 1972 zakazující výstavbu systémů, které by byly schopné sestřelovat balistické rakety. Byla unilaterálně vypovězena Spojenými státy 16. června 2002.

⁵⁵ Intercontinental Ballistic Missile (ICBM) je označení pro rakety dlouhého doletu schopné doletět vzdálenost větší než 5500 kilometrů (taková je vzdálenost mezi nejvýchodnějším bodem Spojených států amerických a nejzápadnějším bodem bývalého Sovětského svazu). Jedná se o střely schopné nést jaderné hlavice. V současné době tyto střely vlastní Spojené státy, Ruská federace a Čínská lidová republika, ve fázi testování vlastní takové střely Korejská lidově demokratická republika a Indie. Mezikontinentální balistické střely jsou schopny nést i více jaderných hlavic schopných letět na větší počet na sobě nezávislých cílů.

⁵⁶ Balistické střely (pohybující se po tzv. balistické křivce) mají tři fáze letu: 1. fáze – start, 2. fáze – střela dosahuje svého nejvyšší výšky nad zemským povrchem (cca 1200 km), 3. fáze – střela se stáčí k cíli

⁵⁷ Antiraketa, tzn. střela letící proti útočné raketě, není vybavena žádnou hlavicí a jejím úkolem je zničit útočnou raketu pouze svým nárazem do ní.

ii. Technické aspekty umístění sil antiraket na území RP

V Polsku má být v polovině roku 2008 podepsána smlouva o umístění základny protiraketového deštníku⁵⁸. Systém by měl být schopen za 250-300 sekund zareagovat na hrozbu, vystřelit interceptory a zničit cíl s 60% šancí na úspěšný zásah. Výstavba celého globálního protiraketového systému by měla být dokončena v roce 2035, přičemž polská protiraketová základna by měla být dokončena v roce 2014. V roce 2011 by se na ní měly ukázat první interceptory a v roce 2015 by měla být spuštěna. Systém je schopen reagovat na hrozbu vzdálenou minimálně 1600 km vzdušnou čarou, čili vzdálenost vyšší, než k nejbližším silům mezikontinentálních balistických střel Ruské federace, umístěném nedaleko Moskvy.

iii. Geopolitické aspekty umístění sil antiraket na území RP

Oficiálně je budoucí protiraketová základna v Polsku zařízením schopným sestřelit především střely z Íránu či Severní Koreje – což jsou dvě země, které byly jmenovány jako potenciální hrozba. Írán v současné době vyvíjí program Šaháb⁵⁹ směrem k raketě Šaháb-6 s údajným doletem 10 000 km a KLDK již testuje v současné době svou střelu schopnou doletět až 10 000 km jménem Taepodong-2⁶⁰. Přesto má tato základna i jiný význam, a sice ukotvuje Polsko hlouběji do západní (americké) sféry vlivu. Existence takové základny de facto zaručuje mnohem intenzivnější ukotvení Polska v západních strukturách než samotné členství v NATO, neboť bilaterální dohoda, na které má být systém postaven, třebaže podle závěru bukureštského summitu NATO v roce 2008 by do společné protiraketové obrany NATO měl být integrován, zaručuje přímé – reciproční – spojení Polska s USA, které jsou nejsilnější světovou velmocí. Výměnou za umístění americké protiraketové základny Polsko požaduje modernizaci armády a dodávku protiraketového systému Patriot proti raketám letícím ve třetí fázi letu.

⁵⁸ Jedná se o tzv. Ground-Based Midcourse Defense, pozemní základnu s interceptory (antiraketami) umístěnými pod zemí schopnou je vystřelit až do exosféry na mezikontinentální balistické střely letící ve druhé fázi letu.

⁵⁹ Shahab (شهاب-۳, *meteor*) je íránský projekt vývoje balistických střel.

⁶⁰ Jiná označení: TD-2, Taep'o-dong 2, □□□ 2□

iv. Ruská pozice ve sporu o NMD

Právě taková integrace Polska do západní sféry vlivu, respektive sféry vlivu Spojených států amerických, vadí Ruské federaci. Rusko během vyjednávání polské a české vlády s americkou administrativou často ústy prezidenta Vladimira Putina volilo ostrá slova, která se nevyhýbala hrozbám namíření ruských balistických střel z Kaliningradu na Polsko a Českou republiku⁶¹ – údajně kvůli tomu, že systém narušuje strategickou rovnováhu a princip vzájemného jistého zničení (MAD) a tím ohrožuje Ruskou federaci. Navzdory těmto tvrzením nemůže protiraketový systém s účinností 60% nijak ohrozit ruský raketový potenciál, protože nikdy nebude v pohotovosti více, než deset interceptorů a ruský raketový potenciál takový systém výrazně přecísluje⁶² nemluvě o prvním úspěšném testu rakety typu RS-24, které jsou schopny interceptory mást v roce 2007⁶³. Samy Spojené státy dokonce potvrzují neschopnost antiraket včas vystřelit proti ruským mezikontinentálním balistickým střelám v případě jejich odpálení s cílem zasáhnout Spojené státy americké. Ruské obavy o bezpečnost či strategickou rovnováhu se zdají být liché. Nicméně záměr polské strany na vybudování takového systému je nahlížen z jiné perspektivy, která byla popsána v předchozí podkapitole – cílem Polska je utužit své vztahy se Západem a eliminovat možnost, že by bylo kdy v budoucnosti Polsko zahrnuto zpět do ruské sféry vlivu⁶⁴. Rusko od roku 2004, kdy proběhla na Ukrajině oranžová revoluce, dalo několik náznaků, které lze číst jako vznesení nároku nad zeměmi střední a východní Evropy, které se deklarují jako země v opozici proti ruskému vlivu, nicméně oficiálně žádný představitel žádné takové prohlášení dosud neřekl.

⁶¹ *Putin: Rakety na Česko a Polsko*, in: Lidové noviny 15. února 2008

⁶² Raket typu R-36 (kódové označení NATO SS-18 Satan) s doletem 15 200 km má Rusko rozmístěno 154, raket typu Topol-M s doletem 11 000 km (kódové označení NATO SS-27) 48 stacionárních a 6 mobilních, raket typu UR-100N (kódové označení NATO SS-19) s doletem 10 000 km je rozmístěno 126, raket typu RT-2PM (kódové označení NATO SS-25) je rozmístěno celkem 270 a navíc Rusko v současné době pracuje na výrobě raket typu RS-24, které budou schopny projít i přes protiraketové deštníky a zmást antirakety (první test byl v roce 2007). Celkem tedy pouze co se týče mezikontinentálních balistických střel, nepočítaje v to ponorky schopné odpálit rakety dlouhého doletu z moře, vlastní Ruská federace v aktivní pohotovosti 604 ICBM. zdroj: Federation of American Scientists, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/icbm/index.html>

⁶³ Ruská federace tvrdila, že vývoj takových raket je reakce na budování amerického systému NMD v České republice a v Polsku, nicméně vzhledem k náročnosti takového projektu musel vývoj této rakety trvat déle, než rok a půl, což je doba, kdy Spojené státy začaly jednat s Českou republikou a Polskem o umístění radaru typu XBR a antiraketové síla s deseti interceptory.

⁶⁴ V tomto smyslu se pro agenturu RIA Novosti 20. února 2007 vyjádřil tehdejší polský předseda vlády Jarosław Kaczyński, zdroj: <http://en.rian.ru/world/20070220/61011984.html>

Jmenovitě šlo o blokování odběru zemního plynu Ukrajině, zastavení dodávky ropy pro litevskou rafinérii Mažeikių poté, co byla prodána polské společnosti PKN Orlen místo ruské společnosti LUKoil, elektronický útok na Estonsko doprovázený fyzickými útoky v centru Tallinu a na estonskou ambasádu v Moskvě v roce 2007 spáchanými zejména ruskou mládežnickou organizací Naši, která je podle západních komentátorů přímo napojena na Kreml a jmenovitě na Vladimira Putina⁶⁵. Dále lze jmenovat prohlášení nejprve ruských generálů a později i samotného Vladimira Putina o namíření raket s jadernými hlavicemi na Českou republiku a Polsko v případě rozmístění amerického protiraketového deštníku, i nedávnou hrozbu vyřčenou ústy prezidenta Ruské federace Vladimira Putina o vojenském obsazení východní části Ukrajiny, pokud Ukrajina coby státní útvar vstoupí do NATO⁶⁶. Lze tedy předpokládat, že ruskou motivací v odmítavém postoji vůči americké Národní protiraketové obraně není strach o vlastní bezpečnost, ale zájem na udržení alespoň částečné sféry vlivu nad Českou republikou a Polskem, případně její rozšíření.

b. Polská účast ve válce v Afghánistánu

Když v roce 2001 americký prezident George W. Bush krátce po 11. září chystal válku v Afghánistánu, Polsko vstoupilo do koalice, která se měla podílet na intervenci, a nasadilo do bojových akcí v rámci Operace Trvalá svoboda 300 vojáků speciálních sil⁶⁷. Po obsazení Afghánistánu spojeneckými vojsky rozšířilo Polsko svůj kontingent na 1600 vojáků, kteří v roce 2008 v rámci mise NATO ISAF bojují zejména s příslušníky Talibanu a kteří jsou rozmístěni v jihovýchodních oblastech Ghazni a Paktika a v jižní provincii Kandahár, kde jsou také nasazeny speciální jednotky GROM.

Účast v Operaci Trvalá Svoboda v Polsku prosazoval jak premiér Leszek Miller (SLD), tak prezident Aleksander Kwaśniewski. Kwaśniewski od počátku podporoval spojené akce evropských zemí a Spojených států, později tento názor promítl i do situace před válkou v Iráku. Rozhodnutí o vyslání vojsk do Afghánistánu prošlo Sejmem napříč politickým spektrem.

⁶⁵ *Putin's Children*, in: International Herald Tribune, 6. července 2007

⁶⁶ *Putin: Východ Ukrajiny a Krym je můj, Georgi!* in: Týden 9. dubna 2008

⁶⁷ Akce se účastnily speciální jednotky GROM, protichemická jednotka, jednotka ženistů, logistická jednotka a válečná loď *Konradmiral Xawery Czernicki*.

Polský kontingent v rámci mise Severoatlantické aliance ISAF, který byl nasazen po stabilizaci situace v Afghánistánu, se skládá z:

- 17. mechanizované brigády z Międzyrzecza,
- 6. brigády výsadkářů a rychlého nasazení z Krakova,
- 25. brigády vzdušných sil z Tomaszowa Mazowieckiego,
- 2. brigády ženistů z Brzegu,
- logistické brigády z Bydgoszczy,
- pluk jednotek speciálního nasazení z Lublińca,
- 9. průzkumného pluku z Lidzbarka Warmińskiego,
- inženýrského pluku ze Szczecina,
- 49. pluku bojových vrtulníků z Pruszcza Gdańskiego,
- 56. pluku bojových vrtulníků z Wrocławia,
- Centrální psychologické skupiny z Bydgoszczy,
- Centrální skupiny pro armádně-civilní spolupráci z Kielc,
- Vojenské policie

Během invaze do Afghánistánu a v následných operacích v rámci mírových jednotek ISAF zemřeli čtyři polští vojáci. Jeden voják zemřel při nepřátelské ofenzívě v srpnu 2007, dva další zahynuli při nájezdu na minu v únoru roku 2008 a jeden podlehl zraněním utrženým po výbuchu podomácku vyrobené bomby.

Celkově polská mise v Afghánistánu stála polskou vládu více než 2,7 miliard PLN⁶⁸.

⁶⁸ Podle kurzu platného v dubnu 2008 šlo o částku odpovídající 19,8 miliard CZK, zdroj: <http://www.isaf.wp.mil.pl/kontyngent.html> - oficiální stránky polského kontingentu v rámci ISAF.

c. Polská účast ve válce v Iráku

Polsko se vedle Afghánistánu rovněž účastnilo operace v Iráku, kterou v roce 2003 zahájily Spojené státy s tzv. „Koalicí ochotných“⁶⁹. Invazní operace se na rozkaz prezidenta Aleksandra Kwaśniewskiego účastnilo 200 polských vojáků ze speciálních jednotek⁷⁰. Po úspěšném svržení režimu Saddáma Husajna v invazní operaci, které se Polsko účastnilo, polská armáda převzala velení nad Mnohonárodní divizí Střed-Jih⁷¹, v jejímž čele působí od 17. května 2003.

Polský kontingent nasazený v Iráku se skládá z:

- 1. pluku sil speciálního nasazení
- 10. logistické brigády z Opole
- 10. pluku velení z Wrocławia
- 12. mechanizované divize
- 17. mechanizované brigády
- 21. divize raketové protivzdušné obrany
- 6. výsadkové brigády
- Speciální jednotky GROM
- Nezávislé vzdušně-přepadové skupiny
- Vojenské policie

Od roku 2003, kdy operace začala, do dubna 2008 během polské účasti na mezinárodní misi v Iráku zemřelo 29 vojáků. Celkové náklady ze strany polské vlády na tuto operaci od roku 2003 do konce roku 2007 činily 1,7 mld. PLN⁷².

⁶⁹ *Coalition of the Willing*, koalice skládající se z: Spojených států amerických, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku, Polska a Austrálie (tyto státy se účastnily i invaze), Korejské republiky, Rumunska, Salvadoru, České republiky, Ázerbajdžánu, Gruzie, Dánska, Mongolska, Albánie, Bosny a Hercegoviny, Ukrajiny, Estonska, Makedonie, Kazachstánu, Moldávie, Bulharska, Arménie, Lotyšska, Slovenska, Litvy, Itálie, Nizozemí, Španělska, Japonska, Thajska, Hondurasu, Dominikánské republiky, Maďarska, Nikaraguy, Singapuru, Norska, Portugalska, Nového Zélandu, Filipín, Tongy a Islandu.

⁷⁰ Operace se účastnilo 70 vojáků elitní speciální skupiny GROM, protichemická a logistická jednotka.

⁷¹ *Multinational Division Central-South, Wielonarodowa Dywizja Centrum-Południe* – mezinárodní armádní síly pod velením Polska držící jednu ze čtyř okupačních zón Iráku. V roce 2008 zde bylo aktivních 2224 polských vojáků. Zdroj: <http://www.piomndcs.mil.pl/>, viz obr. 5

⁷² Podle kurzu ČNB v roce 2008 částka činí 12,5 miliard CZK. Zdroj: Gazeta Wyborcza <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,53600,3106909.html>

d. Polská lobby ve Washingtonu

Zvláštní vazby Polska na Spojené státy mají mimo jiné charakter vlivné lobby v Kongresu Spojených států i u prezidenta. Existuje mnoho lobbistických organizací, které ve Washingtonu lobbují za polské zájmy – z těch nejvýznamnějších politických je možno jmenovat Národní polský svaz⁷³, Polský americký kongres⁷⁴, Polskou římskokatolickou americkou unií⁷⁵ či Polskou legii amerických veteránů⁷⁶, dále kulturní organizace jako Americké centrum polské kultury⁷⁷ či Americká rada pro polskou kulturu⁷⁸. Největší a nejstarší organizací zastupující polské zájmy v USA je Národní polský svaz s majetkem okolo 0,5 mld. USD⁷⁹, který během studené války financoval vysílání zahraničního zpravodajství v polském jazyce do komunistického Polska či vydávání tiskovin či po roce 1989 podporoval polské univerzity. V roce 2007 bylo mnoho menších politických, kulturních, náboženských, sportovních, veteránských a dalších polských organizací působících na území USA sjednoceno pod jednu střechu Polského amerického kongresu (tato organizace byla vytvořena po vzoru Amerického židovského kongresu v roce 1944, aby zastupovala polské zájmy v USA). Mezi americkou lobby ve Washingtonu je možné počítat americko-polské kongresmany, například Paula Kanjorskiego, Dana Lipińskiego či Marciu Kaptur, senátory Charlese Hagela, Kyle Janka, George Maziarza, Barbaru Mikulski, Lisu Murkowski, guvernéry Teda Kulongoskiego, Tima Pawlentego či politické vědce a poradce jako je například Zbigniew Brzeziński. Existence takových silných polských lobbistických skupin v USA je tedy další vazbou Polska na Spojené státy, respektive odpovědí na otázku, proč to byly právě Spojené státy, ke kterým se Polsko po skončení studené války přimklo, a to těsněji, než kterýkoliv jiný stát z těch, které byly osvobozeny zpod sovětského impéria. Je přitom „veřejným tajemstvím“, že jmenované organizace se kromě tlumočení požadavků polské menšiny ve Spojených státech centrálním orgánům věnují především tlumočení názorů a stanovisek samotné polské vlády ve Varšavě a její zahraniční politiky.

⁷³ Związek Narodowy Polski (Polish National Alliance), <http://www.pna-znp.org/>

⁷⁴ Polish American Congress, <http://www.polamcon.org>

⁷⁵ Polish Roman Catholic Union of America

⁷⁶ Polish Legion of American Veterans

⁷⁷ American Center of Polish Culture

⁷⁸ American Council for Polish Culture

⁷⁹ zdroj: <http://www.pna-znp.org/>, podle kurzu ČNB v dubnu 2008 šlo o částku 9 mld. CZK

e. Neokonzervatismus v Polsku a jeho dopad na východní politiku

Neokonzervatismus je klíčovým pojmem současné americké administrativy a republikánské politické scény. Označuje politický proud, který reaguje negativně na tzv. „generaci roku 1968“, tedy na vznik tzv. „nové levice“. Neokonzervatismus označuje zahraniční politiku jako zásadní součást vládní agendy, trvá na roli Spojených států jako supervelmoci, která je zodpovědná za utváření a korigování globálního řádu. V ekonomických otázkách je postaven na ekonomickém neoklasickém liberalismu, myšlenke dominanci volného trhu a tvrzení, že liberální demokracie musí jít ruku v ruce s kapitalismem. Tím se liší od evropského konzervatismu, postaveného často na křesťanských (katolických) hodnotách zdůrazňujícího solidaritu a silnější důraz na sociální pomoc, atp. Je tak – co se týče podobnosti s evropskými poměry – podobný například britskému thatcherismu, třebaže není tak pragmatický – obsahuje mesianistické pojetí „šíření demokracie a západních hodnot“ a přesvědčení, že liberální demokracie (právě v nedílném spojení s kapitalismem) je konečným světovým uspořádáním a zároveň nejlepším, kterého lze dosáhnout⁸⁰. Evropskými konzervativci, respektive paleokonzervativci ve Spojených státech bývá neokonzervatismus pro toto dějinné pojetí kritizován jako marxistický⁸¹ navzdory skutečnosti, že jeho představitelé jsou často nábožensky hluboce založení.

V Polsku se mezi přední neokonzervativní politiky řadí Donald Tusk, předseda PO a současný premiér, ministr zahraničních věcí Radek Sikorski a mezi přední neokonzervativní myslitele v Polsku patří neodmyslitelně šéfredaktor a vlastník *Gazety Wyborczej* Adam Michnik. Polský neokonzervatismus měl přitom zásadní vliv na všechny důležité zahraničněpolitické události od roku 2001. Klíčovou roli v přijímání takových rozhodnutí sehrál právě Adam Michnik, jehož *Gazeta Wyborcza* se považuje za jedno z nejvlivnějších polských médií a sdílení názorů například na nutnost zúčastnit se operací v Afghánistánu a Iráku i jinými médii, například *Dziennikiem Polskim* či *Rzeczpospolitą*. V otázkách vojenské angažovanosti Polska v zahraničních misích po

⁸⁰ Fukuyama, F.: *Konec dějin a poslední člověk*

⁸¹ Poukazuje se na podobnost mezi marxistickou historickou dialektikou a neokonzervativním pojetím dějin, u něhož je údajně proti marxistickému jediný rozdíl – a sice víra v dobro a vítězství druhé strany, tedy kapitalismu. Neokonzervatismus se tak staví marxismu do opozice v rovině marxistického vidění světa (tedy jako zápas vykořisťovatelů a vykořisťovaných, který je historicky dialekticky podmíněn).

boku USA, tedy základním kameni americké neokonzervativní politiky, jsou všechna tři hlavní média na straně neokonzervatismu. Třebaže za neokonzervativní platformu lze považovat zejména PO, v otázce zahraniční politiky i samotného jejího pojetí (tedy coby nejdůležitější součást vládní agendy) se na neokonzervativní doktríně shodne i PiS a co je velmi pozoruhodné – závěry této doktríny před volbami do Sejmu v roce 2005 používala v praktické politice i SLD⁸², tedy postkomunistická levicová strana. Součástí neokonzervativní doktríny v Polsku je také silný antikomunismus a odpor vůči moderní levici (veškerá levice v Polsku zastoupená stranou LiD v posledních volbách získala pouze 13,15% hlasů – a tato strana je standardní sociálnědemokratickou stranou nerepresentující názory tzv. nové levice), tedy odpor vůči agendám multikulturalismu, pacifismu, feminismu, environmentalismu či jiným doktrínám, které vznikly převážně s hnutím hippies v 60. letech a studentským hnutím ve Francii v roce 1968. Třebaže Platforma Obywatelska se staví příznivě například vůči požadavkům homosexuálů, s PiS sdílí postoje vůči téměř všem neolevicovým ideologiím právě v souladu s neokonzervativním pohledem. Antikomunismus v Polsku, jeden z hlavních neokonzervativních rysů, je výrazný nejen mezi PiS, kde je pověstný, ale napříč celým politickým spektrem včetně LiD.

Důležitým rysem polského neokonzervativního pojetí zahraniční politiky je vztah k Rusku na straně jedné a k Bělorusku a Ukrajině na straně druhé. Vůči Rusku zastává jak PO, tak PiS vztah podobný, jaký zastával Ronald Reagan vůči SSSR. Principiálně (a zejména PiS) považují Rusko za hrozbu pro integritu RP a tomu se podřizuje veškerá zahraniční politika vůči této zemi. Vzhledem k německým snahám o partnerství s Ruskem⁸³ a francouzské servilnosti, která se projevila na bukurešťském summitu NATO v roce 2008, kdy to bylo právě Německo a Francie, kdo odmítl zařadit Ukrajinu a Gruzii do Akčního plánu členství NATO z důvodů nechuti ke střetu s ruskou zahraniční politikou, Polsko shání spojence ve Spojených státech (samozřejmě i

⁸² SLD v čele s premiérem Leszkiem Millerem byla rozhodující silou, která prosadila například invazi do Afghánistánu a Iráku. Aleksander Kwasniewski, který byl tou dobou prezidentem RP, třebaže se vzdal členství v SLD s nástupem do funkce, (byl stále neoficiálním guru SLD podobně, jako je neoficiálním guru ODS Václav Klaus v České republice), prosazoval navzdory evropské levicové tradici antiamerikanismu těsnější transatlantické vazby a nutnost invaze do Afghánistánu i Iráku. zdroj: *Aleksander Kwasniewski: Europe and America must face this challenge together*, The Independent, 7. května 2004

⁸³ Jde zejména o reálný dopad nadstandardních vztahů Gerharda Schrödera a Vladimira Putina v podobě stavby plynovodu pod Baltským mořem. Polsko podezívá Rusko z toho, že hodlá politicky ovlivňovat Polsko pomocí (ne)dodávek zemního plynu, aniž by došlo k přerušení dodávek do západní Evropy, která by tak neměla žádnou motivaci proti takovému jednání Ruska zakročit.

z důvodů rozebíraných v předešlých kapitolách), neboť se domnívá, že jen USA jsou schopny zabránit Rusku případným útokům na polskou integritu – kterých se Polsko ze strany Ruské federace obává.

Vztah Polska vůči Ukrajině a Bělorusku však také obsahuje mnoho neokonzervativních postojů, zejména myšlenku vývozu liberální demokracie a kapitalismu. Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, bylo Polsko jednou z klíčových západních zemí, které pomáhaly ukrajinské demokratické opozici v době oranžové revoluce na konci roku 2004, stejně jako bylo – a stále je – klíčovou západní zemí pro běloruskou demokratickou opozici. Z různých důvodů (mezi jinými samozřejmě z důvodu nedostatečných vojenských kapacit) Polsko nešíří do těchto zemí demokratické principy a liberální kapitalismus vojenskou cestou, nicméně samotný přístup je velmi podobný snaze Ronalda Reagana, George Herberta Walkera Bushe stejně jako George W. Bushe juniora o označení nedemokratických režimů za *principiálně špatné* a prosazování demokratizace takových zemí i za cenu vysokých nákladů.

4) Naplňování východní politiky Polska v praxi

Tato kapitola, třebaže pojednává o otázkách zodpovězených v teoretické rovině již v předchozích částech této práce, se zabývá praktickými dopady polské zahraničněpolitické doktríny z příčin zmíněných zejména v kapitole 1 a podkapitole 3e, které Polsko učinilo pro budoucí projekty. Dřívější praktické kroky učiněné na základě fenoménů výše popsanych byly především vstup do NATO, Evropské unie, rozhodnutí o umístění protiraketové základny amerického systému Národní protiraketové obrany, úspěšná podpora ukrajinské oranžové revoluce a podpora nezdařeného pokusu o svržení běloruského režimu autokratického vládce Alexandra Lukašenka. Tato kapitola se bude týkat především polského rozhodnutí modernizovat armádní techniku a zázemí americkou technologií místo evropské či jiné, která by se mohla zúčastnit výběrového řízení a podpory ukrajinského členství v NATO. To jsou totiž dvě základní priority (spolu s bojem proti terorismu, který však momentálně není příliš aktuální, pomineme-li nasazení polských jednotek v Afghánistánu a Iráku), které v současné době polská zahraniční politika má – a obě dvě úzce souvisí se vztahy s Ruskem a větším ze dvou polských východních sousedů – Ukrajinou.

a. Rozhodnutí o výzbroji polské armády (WP)

Wojsko Polskie, polská armáda, stejně jako ostatní armády zemí střední a východní Evropy, potřebuje vzhledem k zastaralosti vojenské techniky povětšinou sovětské výroby modernizaci. Polsko je specifickým případem mezi novými členskými zeměmi EU, neboť u něj o dodání vojenské techniky rozhoduje především jeho geopolitická doktrína – tedy nákup především od amerických výrobců. Polsko modernizuje všechny tři sektory armády – pozemní vojsko, vzdušné i námořní síly.

Co se týče letectví, americká technika v dodávkách pro modernizovanou polskou armádu jednoznačně dominuje. Polské vzdušné síly koupily od roku 1999, kdy Polsko vstoupilo do Severoatlantické aliance, 48 stíhacích nadzvukových bojových letounů typu F-16 C/D s kódovým označením Jastrząb (Jestřáb), jeden lehký vrtulník typu Bell 412 a šest transportních letounů typu Lockheed C-130 Hercules. Tyto všechny stroje jsou americké výroby. Dále Polsko modernizovalo své letectví osmi transportními letouny typu CASA-C295 španělské výroby a dvěma lehkými vrtulníky polské výroby typu PZL SW-4.

V pozemním vojsku se rovněž po roce 1999 objevila americká technika – polská armáda nakoupila 217 vojenských terénních obrněných vozidel typu HMMWV⁸⁴ a na dodávku dalších 233 kusů těchto vozidel v roce 2008 čeká a 50 amerických obrněných transportérů typu M113 a M577. Pozemní vojsko však bylo modernizováno i z jiných zdrojů – armáda zakoupila rovněž 128 tanků typu Leopard 2A4 německé výroby, 120 finských obrněných transportérů typu Patria AMV a 264 protitankových raketometů izraelské výroby typu Spike.

Se vstupem do NATO Polsko začalo rovněž s rekonstrukcí námořních sil. Polské námořnictvo nakoupilo čtyři americké námořní vrtulníky typu Kaman SH-2 Seasprite, dvě americké válečné fregaty řady FFG-7 a čtyři norské ponorky typu Kobben 207.

⁸⁴ High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle (Vysoce mobilní víceúčelové kolové vozidlo), jinak též Humvee

Je patrné, že ve všech složkách polské armády podíl americké výzbroje mezi nově koupeným materiálem výrazně převyšuje podíl americké výzbroje mezi nově nakoupeným materiálem jiných zemí z bývalých členů Varšavské smlouvy. Oficiální důvod nákupu techniky především ze Spojených států je zachování kompatibility se zbraněmi NATO, nicméně rovněž jde o politické gesto, jímž Polsko vyjadřuje své jednoznačné přesvědčení, že je součástí západní, respektive americké sféry vlivu.

b. Podpora ukrajinského členství v NATO

Polsko – spolu se Spojenými státy americkými – je v rámci NATO nejsilnějším příznivcem ukrajinského členství v NATO. Důvodů pro takový postoj má Polsko hned několik, od strategických po deklarační. Zcela evidentně vychází polská snaha o ukrajinské členství v NATO především z obavy z Ruska a z vnímání Ruska z neokonzervativních pozic – tedy jako potenciálně nepřátelského státu. Polsko si je vědomo nevraživosti etnických Ukrajinců vůči Rusům žijícím na Ukrajině a potažmo vůči Rusku jako státu, pročež se snaží této nevraživosti využít na základě přesvědčení, že Rusko je pro Polsko i Ukrajinu společným nepřítelem⁸⁵. Polsko tak podporuje ukrajinské členství v NATO, aby zároveň eliminovalo přímé hranice s Ruskem, respektive ruskou sférou vlivu, na co nejmenší – tedy hranice s Běloruskem a Kaliningradskou oblastí. I když v ideálním případě Polsko usiluje i o začlenění Běloruska do západní sféry vlivu, je zřejmé, že takový cíl je v současné době nereálný. Dalším důvodem snahy Polska o začlenění Ukrajiny do NATO a potažmo EU je starost o polskou menšinu na Ukrajině žijící, zejména v oblasti města Lvova⁸⁶, neboť program MAP, který je „předstupněm“ pro kandidátské země pro vstup do NATO, jako jednu z podmínek stanovuje zaručení práv národnostních menšin. Přesto má polská podpora ukrajinského členství v NATO a EU i svou deklarační hodnotu, a sice polskou snahu exportovat demokracii a západní způsob života, který Polsko považuje za sobě vlastní a v souladu s neokonzervativní doktrínou jej šíří i do svého okolí.

⁸⁵ Kałuski, M.: *Gaz rosyjski a Kijów i Warszawa*, in: prawica.net, <http://www.prawica.net/node/2212>

⁸⁶ ukr. Львів, pol. *Lwów*, v oblasti Lvova žije v současné době 144 130 podle sčítání lidu v roce 2001.

5) Vysvětlení polských politických reálií

Pro lepší orientaci v této bakalářské práci je v jejím závěru uvedena krátká kapitola vysvětlující polské politické reálie. Polská politická scéna za posledních 18 let byla velice proměnlivá, strany vznikaly a mizely a až do posledních parlamentních voleb (2007) byly strany přítomné v Sejmu především spíše bloky osobností, nežli názorově, respektive ideově vyhraněnými stranami. Tak se stalo, že polská levice reprezentovaná postkomunistickým SLD podporovala neokonzervativní doktrínu jak v roce 2001 tak v roce 2003 jednoznačnou podporou operací v Afghánistánu a Iráku (což je počín pro jakoukoliv typickou evropskou levicovou stranu značně podivný), kvůli osobním sporům mezi Lechem a Jarosławem Kaczyńskim na jedné straně a Donaldem Tuskem na straně druhé nedošlo ke vzniku přirozené koalice PO-PiS po volbách v roce 2005 a PiS muselo vstoupit do koalice s extremistickými stranami LPR a SO. V důsledku frustrace v polské společnosti tak došlo v roce 2007 k první volbě do Sejmu (v předčasných volbách) s volební účastí nad 50% a zejména ke vzniku politického spektra sestaveného na názorovém rozlišení. Do Sejmu tak vstoupily strany PO (neokonzervativní, resp. liberálně-konzervativní), PiS (sociálně konzervativní), LiD (sociálně demokratická) a PSL (agrární), které jejich voliči volili zejména kvůli programu a ideové orientaci a nikoliv kvůli osobnostem v jejich čele, jak tomu bylo doposud.

Polsko je poloprezidentský systém, v němž má dvoukomorový parlament skládající se z dolní komory (Sejmu) s funkčním obdobím 4 roky, na které je voleno 460 poslanců a horní komory (Senátu) s funkčním obdobím rovněž 4 roky, na které je voleno 100 senátorů. Prezident je volen přímo na pět let maximálně na dvě volební období, má značné pravomoci podobně, jako prezident Francie.

Polské politické strany, o kterých se zmiňuje tato bakalářská práce:

- Platforma Obywatelska (PO, Občanská platforma) – liberálně-konzervativní, resp. neokonzervativní proevropská strana
- Prawo i Sprawiedliwość (PiS, Právo a spravedlnost) – sociálně-konzervativní, dominantně katolická euroskeptická strana
- Lewica i Demokraci (LiD, Levice a demokraté) – sociálně demokratická strana
- Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL, Polská lidová strana) – agrární strana s tradicí z dob Rakouska-Uherska, středová, křesťansko-demokratická orientace
- Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD, Svaz demokratické levice) – postkomunistická strana profilující se sociálně demokraticky, de facto zanikla včleněním se do LiD v roce 2006
- Liga Polskich Rodzin (LPR, Liga polských rodin) – národně ultrakonzervativní ultrakatolická strana
- Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej (SO, Sebeobrana RP) – nacionalistická křesťansko sociální agrární strana

Závěr

Vypracování bakalářské práce potvrdilo základní hypotézu stanovenou už v jejím projektu a úvodu, tedy že na současnou polskou zahraniční politiku mají největší vliv konkrétní historické zkušenosti, které vedly k vytvoření fenoménu „bránění pevnosti“, tedy situaci, kdy je nejvyšší prioritou polské diplomacie zachovat integritu státu. Tento fenomén se utvářel především historickými zkušenostmi ve válkách se silnými sousedy Polska (především s Německem, Ruskem a Švédskem⁸⁷), které jsem zmínil v první části práce, a který byl dvakrát v polské historii povýšen na princip bránění Evropy – tedy před branami Vídně v roce 1683 proti Osmanské říši a v roce 1920 před Varšavou proti vojskům sovětského Ruska. Tyto dvě události, které šly ruku v ruce s polským romantismem a jeho glorifikováním polskými elitami v 19. století, měly rovněž klíčový vliv na současné mesianistické pojetí polské zahraniční politiky, které se vyznačuje především oním „exportem demokracie“. Právě tyto hodnoty, spolu s mnohdy společnou historií (jak je uvedeno v kapitole třetí) a především potřebou Polska vnést do středoevropského prostoru cizí silnou mocnost, vytvořily předpoklad pro silnou transatlantickou vazbu, která je důležitým aspektem polské zahraniční politiky a která sjednocuje celou politickou scénu v zemi bez ohledu na ideologickou či stranickou příslušnost. Výzkum potvrdil kladnou odpověď na první otázku stanovenou v úvodu, tedy zda historický fenomén „bránění pevnosti“ ovlivňuje polskou zahraničně-bezpečnostní politiku natolik, že je nutné považovat „bránění pevnosti“ za nejvyšší prioritu i v současné době. V současné době je zejména vůči Rusku a Německu v Polsku tento princip důsledně aplikován, neboť současná polská zahraniční politika nachází mnoho příkladů v chování Ruska a Německa, které ji k takovému postoji vedou – například ruské reakce na umístění systému NMD v Polsku či snahy Německa a Ruska vybudovat plynovod po dně Baltského moře. Odpověď na druhou otázku, tedy zda existuje společné myšlenkové jádro polské a americké zahraniční politiky či zda jde jen o shodu okolností, že Polsko za svého partnera vybralo právě USA, zní, že existuje bezpočet historických vazeb mezi Polskem a USA už od doby amerického vyhlášení nezávislosti počínaje účastí Tadeusza Kościuszki a že konkrétní historické zkušenosti Polska i USA zapříčinily vznik fenoménu „bránění pevnosti“, který se v Polsku spolu s romantickým pojetím hrdinství (které je silné i v USA) promítl do akceptování doktríny neokonzervatismu, který je v současné době v USA i v Polsku výrazně zastoupen.

⁸⁷ Pojmy Německo, Rusko a Švédsko v tomto tvrzení popisují všechny státní útvary na území těchto dnešních států bez ohledu na jejich název, tedy týkají se Pruska, SSSR, Svaté říše římské národa německého, etc.

Zároveň ovšem během vypracování práce byl narušen původní předpoklad o výrazné preferenci americké vojenské techniky pro posilování vazby na USA – analýza vojenského arzenálu polské armády ukázala, že třebaže v nákupech nové techniky američtí dodavatelé dominují, polská armáda používá také často i techniku z jiných, zejména evropských zemí. Tomuto tématu se věnovala čtvrtá část práce.

Summary in English

Contemporary Polish foreign policy towards Russia has a strict continuity with the policies of the First and Second Polish Republics towards Russia – which means that it is very suspicious and viewing Russia primarily as a potential threat and potential enemy. That feeling is based in the past, especially from the year of 1920, when Poland “saved Europe from the threat of bolshevism”, which was – and until today also is – viewed in Poland as a natural state of Russian imperialism regardless of any formal type of regime. To weaken Russia Poland uses two tools: first is an “export of democracy” to Ukraine and Belarus with a goal to create a *cordon sanitaire* between Poland and Russia and the second one are the special relations with the United States. To strengthen that connection to the U.S.A. Poland uses various decisions. The most important are: preferring American military technology to the others (e.g. European), participating in the missions primarily lead by the U.S.A. (Afghanistan or Iraq) and using the Polish lobby in Washington, represented not only by several Polish organizations in America, but also with Polish American deputies in the U.S.A. Congress and the U.S. Senate. Poland also shares with the United States the neoconservative doctrine, which is in Poland based on the “fortress defense” principle from the past and on the heritage of Polish romanticism.

Rekapitulacja po polsku

Współczesna polska polityka zagraniczna trzyma się bardzo silno podstawy stosunków międzynarodowych przeciwko Rosji utworzonej już podczas I oraz II Rzeczypospolitej, czyli punktu widzenia Rosji jako potencjonalnej groźby i potencjonalnego wroga. Takie czucie jest w Polsce bardzo silne już od głębokiej przeszłości – i głównie z roku 1920 od czasów tzw. „Cudu nad Wisłą” kiedy polscy żołnierze zwyciężyli bolszewików rosyjskich pod Warszawą i „bronili Europę przed groźbą bolszewizmu”, który według Polaków do dzisiejszych czasów jest widziany jako naturalna rosyjska myśl polityczna niezależnie od konkretnego reżymu, który trzyma w Rosji rząd. Żeby osłabić Rosję Polska używa dwóch instrumentów. Po pierwsze to jest „eksport demokracji” na Ukrainę i Białoruś z celem zrobić jakąś zonę graniczną między Polską i Rosją i drugi to specjalne stosunki do Stanów Zjednoczonych. Żeby posilnić te stosunki Polska jednak kupuje głównie amerykańską technikę wojenną jak na przykład pościgowce F-16 i jednak uczestni się na misjach przeprowadzonych przez USA (jak np. Irak lub Afghanistan) oraz używa swojej lobby w Waszyngtonie, reprezentowanej nie tylko przez różne organizacje polonijne, ale też przez kilku polskich kongresmanów i senatorów. W Polsce jest też bardzo silna doktryna neokonserwatywna, która działa głównie w Stanach Zjednoczonych i gdzie w ostatnich latach (od roku 2000 do roku 2008) przeprowadziła rząd, która jest w Polsce założona głównie na fenomenie „obrony twierdzy” oraz na polskim romantyzmie.

Použití zkratky

- ABMT: Anti-Ballistic Missile Treaty, Dohoda o protiraketových systémech
- BNR: Běloruská národní republika
- CZK: Česká koruna
- ČNB: Česká národní banka
- ČSR: Československá republika (míněno: 1918-1939, 1945-1960)
- EU: Evropská unie
- EUR: Euro
- GROM: Grupa Reagowania Operacyjno-Manewrowego, speciální jednotka rychlého nasazení polské armády

- ICBM: Intercontinental Ballistic Missile, mezikontinentální balistická střela
- ISAF: International Security Assistance Force, Mezinárodní bezpečnostní asistenční síla – název mise NATO v Afghánistánu
- KGB: Комитет государственной безопасности, Výbor státní bezpečnosti
- KILDR: Korejská lidově-demokratická republika
- KSSS: Komunistická strana Sovětského svazu
- LiD: Lewica i Demokraci, Levice a demokrati
- MAD: Mutual Assured Destruction, vzájemné zaručené zničení
- MAP: Membership Action Plan: Akční plán členství – skupina zemí čekajících na vstup do NATO
- NATO: North Atlantic Treaty Organization, Severoatlantická aliance
- NMD: National Missile Defense, Národní protiraketová obrana
- PiS: Prawo i Sprawiedliwość, Právo a spravedlnost
- PKN: Polski Koncern Naftowy (PKN Orlen), polský ropný koncern
- PLN: Polský zlotý
- PO: Platforma Obywatelska, Občanská platforma
- PSL: Polskie Stronnictwo Ludowe, Polská lidová strana
- RP: Rzeczpospolita Polska, Polská republika
- SIS: Schengenský informační systém
- SLD: Sojusz Lewicy Demokratycznej, Svaz demokratické levice
- SSSR: Svaz sovětských socialistických republik
- UNR: Ukrajinská národní republika
- USA: United States of America, Spojené státy americké
- USD: Americký dolar
- WP: Wojsko polskie, polská armáda
- WTO: World Trade Organization, Světová obchodní organizace
- ZPnB: Związek Polaków na Białorusi, Svaz Poláků v Bělorusku

Obrazová a mapová příloha

Obr. 1: I. Rzeczpospolita (zdroj: en.wikipedia.org)

Obr. 2: Trojí dělení Polska (zdroj: en.wikipedia.org)

Obr. 3: Zázrak nad Vislou (obraz Jerzego Kossaka)

Obr. 4: II. Rzeczpospolita (zdroj: en.wikipedia.org)

Obr. 5: Okupační zóny v Iráku (zdroj: en.wikipedia.org)

